

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar

STATI INU OBSTATI

Primož Trubar.

Glasilo za člane SPD-PT

Letnik: 2004

Številka: 9

ISSN 1408-8363

STATI INU OBSTATI

Glasilo za člane SPD-PT

Letnik: 2004

Številka: 9

Izdalo:
Slovensko protestantsko
društvo Primož Trubar

Urednik: Bela Sever

Oblikovanje:
Parnas, zavod za kulturo
in turizem Velike Lašče

Tisk:
Grafiko, d. o. o.

ISSN 1408-8363

Primož Trubar

Slovensko protestantsko društvo
Primož Trubar

KAZALO

Beli v slovo	3	Ekskurzija SPD-PT septembra 2003 Praga, Dresden, Lutherstadt Wittenberg (Dušan Voglar)	17
In memoriam	4	Wagnerjevo gledališče v Bayreuthu (dr. Sandi Sitar)	20
Za Svetovljanstvo nam gre (mag. Viktor Žakelj) .	5	Valvasor o protestantizmu (Dušan Voglar)	22
Zbrana dela Primoža Trubarja (Bela Sever)	6	Kriza identitete protestantskega krščanstva? (dr. Marko Kerševan)	24
Pozdravni nagovor predsednika podružnice Matjaža Grudna	6	Števan Küzmič - prevajalec Novega zakona (dr. Mihael Kuzmič)	25
Nagovor mag. Viktorja Žaklja, predsednika SPD-PT, na Rašici ob začetku izdajanja Zbranih del Primoža Trubarja	6	Mikloš Küzmič in slovenski protestanti (Franc Kuzmič)	27
Pozdravni govor mag. Antona Ropa, predsednika Vlade RS, ob izidu prvega zvezka Zbranih del Primoža Trubarja	7	Protestanti v imenih ljubljanskih ulic (dr. Božidar Debenjak)	29
Počastitve dneva reformacije v Sloveniji	9	Pregled društvene aktivnosti v letu 2003	30
Osrednja slovesnost v Ljubljani 30. okt. 2003 Nagovor ministrice za kulturo Andreje Rihter	9	Srečanje slikarjev "Trubarjevi kraji" na Rašici (Matjaž Gruden)	31
Osrednja občinska proslava v Gornji Radgoni 24. okt. 2003 Nagovor dr. Matjaža Kmecla	10	9. slikarska kolonija Primož Trubar v Moravskih Toplicah (Nikolaj Beer, Franc Obal)	31
Proslava v Murski Soboti 28. okt. 2003 Od dobrih dreves dober sad Nagovor dr. Božidarja Debenjaka	12	Kratko poročilo o opravljenem delu podružnice Murska Sobota v letu 2003	32
Slovesnost na Rašici 31. okt. 2003 Nagovor mag. Viktorja Žaklja	14	Sklepi občnega zbora SPD-PT	33
Društveni izleti v letu 2003	15	Vodstvo SPD-PT	33
Pomurje in Porabje (Bela Sever)	15	Poslanica SPD-PT	34
Po poteh najstarejše slovenske pisane dediščine (Bela Sever)	15	Statut SPD-PT	35
Odkritje spominske plošče Števana Küzmiča v Šurdu (Bela Sever)	16		

BELI V SLOVO

Vem, prijatelj, ne slišiš in ne vidiš več, a si vendarle dovolim retorično vprašanje:

Kaj bi rekel, Bela, ko bi naš videl zbrane – svojce, svoje sodelavce, sovaščane, prijatelje iz Tvojega/našega SPD-PT zbrane ob Tvojih zemeljskih ostankih. Bi zamahnil z roko in tiho dodal: »Kaj je tega treba? Odhajam kot so mnogi pred in bodo za menoj. Vi, prijatelji, poprimete za ralo, ki sem ga jaz odložil ... in vse bo teklo dalje.«

Ne, ne dragi Bela, vse pa le ni tako preprosto: po našem Otoju odhajaš še Ti, soustanovitelj našega društva, in to v času, ko se s ponosom spominjamo desetletnice uspešnega delovanja društva in ko se pripravljamo na dostojno proslavljanje skorajšnje 500-letnice Trubarjevega rojstva in ko bi bil nam, ki ostajamo, oz. društvu nadvse potreben.

Prijatelj Bela, jaz nisem ne Tvoj rojak ne Tvoj vrstnik. Najinega znanstva ne obremenjujeta ne skupna mladost ne skupno službovanje. Vse, kar vem o Tebi, izvira iz sodelovanja v našem društvu, v katerem sva bila delovna uda. Sodim Te po dejanjih, po tistem, kar si storil, kar ostaja v dokumentih, v zavesti naših članov. Tega pa je obilo!

V Tebi je bilo nekaj panonske blagosti. Kar preveč si bil dozeten za argumente drugih, včasih celo preveč prilagodljiv. A ta Tvoja prilagodljivost se mi je pogosto kazala kot forma premišljenega socialnega vedenja, a v svojem bistvu svojega prepričanja nisi nikoli menjal. Vedno znova si svoje misli vnašal v diskusijo, in če le ni bilo tehtnih argumentov proti, si prej ali slej doživel njihovo uveljavitev. Tedaj, čeprav skromen kot le redkokdo, si vidno žarel.

Zato Ti je bilo treba prisluhni, četudi je bila Tvoja beseda tiha in nevsiljiva, pa naj je beseda tekla o programskih usmeritvah društva, izletih ali o zgodovinskih reminiscencah, ki so pogosto tekle med nami.

Ti si bil eden vidnejših med nami, ki je protestantstvu pripisoval bistveno vlogo pri formiranju našega naroda. Rad si poudarjal, če poenostavim, da smo mi drugačni od drugih narodov, s katerimi smo desetletja živeli skupaj, prav zato, ker smo preživeli nebesa reformacije in pekel protireformacije, ki sta tudi sicer bistveno prispevali k formiranju moderne Evrope.

Zadnja Tvoja ideja, ki izraža na eni stran "skrb za slovenšč'no celo", kot bi rekel pesnik, na drugi strani pa prepričanje, da bomo v združenih Evropi bolj kot kadarkoli v zgodovini sami svoje sreče kovači, je oblikovanje nagrade, ki bi jo naše društvo, po možnosti v sodelovanju s SAZU, podeljevalo posameznikom, ki so s svojim poklicnim ali amaterskim delom bistveno prispevali h krepitvi moderne narodne zavesti in samobitnosti. Poskusili jo bomo uresničiti.

Dragi Bela: zaželel si si počitka v Tebi tako ljubi prekmurski zemlji. Naj Te použije in naj iz nje vzkipi novo življenje. V njem naj bo nekaj tiste Tvoje pridnosti, zvestobe slovenstvu in protestantske odprtosti.

Prijatelji Te bomo pogrešali. Da Te bomo ohranili v blagem spominu, ni dvoma.

Spoštovana sinova, gospa žena, cenjeni sorodniki, v imenu SPD-PT vam izrekam iskreno sožalje.

Viktor Žakelj

IN MEMORIAM BELA SEVER

Bela Sever (Moščanci, 13. 4. 1936 - Ljubljana, 18. 4. 2004) se je odločil za študij geografije in na Filozofski fakulteti v Ljubljani diplomiral leta 1960. Absolviral je tudi študij etnologije v Ljubljani in na VEKŠ v Mariboru. Služboval je sprva v Prekmurju. Kot tajnik pomurske turistične zveze (1964-75, neprofesionalni do 1978) je z doživetim in temeljitim poznavanjem Prekmurja ter njegovih naravnih in kulturnih vrednot deloval za razmah turizma. Nato je delal v Pokrajinski in študijski knjižnici v Murski Soboti in se kot njen ravnatelj z občutkom za kulturne in izobraževalne potrebe prebivalcev zavzel za razvoj knjižničarstva in nove delovne prostore. Tudi ko ga je služba potegnila v Ljubljano (1978 je postal ravnatelj založbe Univerzum), Budimpešto (1980-85 je bil turistični predstavnik Jugoslavije v Madžarski) in spet v Ljubljano (od 1986 je bil v založbi Mladinska knjiga urednik v uredništvu *Enciklopedije Slovenije*), je ostajal zavezan Prekmurju, ohranjal žive stike s Prekmurjem in Prekmurci ter požrtvovalno deloval pri najrazličnejših zamislih in načrtih, povezanih s Prekmurjem in Prekmurci.

Zelo dejaven je bil v Slovenskem protestantskem društvu in je veliko pripomogel k njegovi razširitvi in utrditvi. Pripravljal je strokovne ekskurzije društva, urejal njegovo glasilo ter bil pobudnik in glavni izvajalec neštetihih akcij. Pri tem je izhajal iz spoznanja o kulturnem in duhovnem pomenu slovenskega protestantizma, pa tudi iz globokega prepričanja o pomenu knjig prekmurskih protestantov, ki so oblikovali prekmurski knjižni jezik in s tem osnovo za ohranjanje samobitnosti Slovencev na ogrskem delu narodnostnega ozemlja. Prav to je prepričljivo povedal na nedavni slovesnosti v Šurdu.

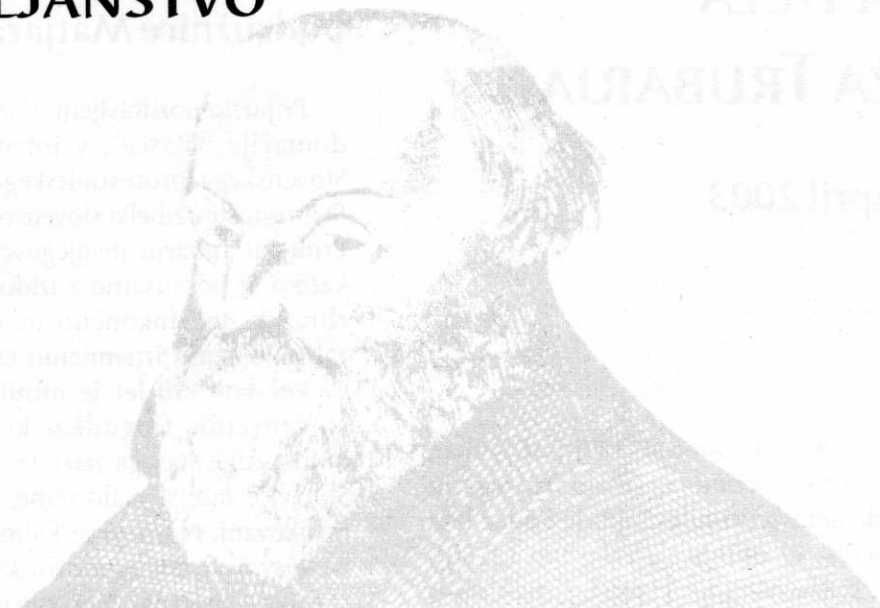
Bela Sever se je Prekmurju posvečal tudi z znanstvenim raziskovanjem in strokovnim pisanjem. V diplomski nalogi in nekaj člankih je obdelal zgodovino, stanje in možnosti prekmurskega vinogradništva. Obravnaval je tudi razvojne smeri obrti, turizma (posebej zdraviliškega, kmečkega), in knjižničarstva ter pisal o Prekmurcih v Mariboru in Ljubljani. Urejal in pisal je turistične vodnike; med njegovimi deli so vodnik po Pomurju (1969, 1971

nemška izdaja), mala turistična monografija o Pomurju (1975, hkrati nemška izdaja), vodnik po Murski Soboti (1989), monografija o Murski Soboti (1973, 1980) in trojezična publikacija *Južna tromeja* (1979). Pri nastajanju in objavljanju teh del se je razvilo plodno sodelovanje z uredništvom Pomurske založbe. Sever je pisal tudi znanstvene sestavke za *Krajevni leksikon Slovenije* (občina Murska Sobota, naselja v njej). Bil je med pobudniki obmejnega sodelovanja in se je udeleževal znanstvenih srečanj v Modincih. Bil je urednik (sourednik Jože Ternar) ugledne zbirke *Slovenija total* in je poskrbel, da so v njenih 12 zvezkih na visoki strokovni ravni obdelani z geografskega, etnološkega, gospodarskega, kulturnega in turističnega vidika vsi deli Slovenije. Zanj je med drugim napisal knjigo o Pomurju. Kot urednik v uredništvu *Enciklopedije Slovenije* je skrbel za najrazličnejša in zahtevna strokovna področja (geografija, turizem, ekonomija, gospodarstvo, tehniške vede, izseljenstvo in zdomstvo, porabski Slovenci, kulturni in drugi stiki Slovencev z drugimi narodi in celinami). Za enciklopedijo je pisal tudi gesla, med drugim o Pomurju in raznih podjetjih, in sodeloval pri pripravljanju kart.

Članki in razprave, *Enciklopedija Slovenije*, turistični vodniki, *Slovenija total*, Slovensko protestantsko društvo in še marsikaj drugega - vse to govori o Belovi nenavadni delavnosti in raznovrstnosti interesov. Ni naključje, da je umrl znenada, sredi dela, na koncu enega od svojih plodnih delovnih dni. Njegovi sodelavci na tem ali onem področju, še zlasti pa pri *Enciklopediji Slovenije*, smo ves čas občudovali njegovo iskreno, kar nalezljivo, včasih ognjevito navdušenost za vse, česar se je loteval. Spoznavali smo njegovo široko razgledanost, njegovo iznajdljivost in domiselnost pri pridobivanju sodelavcev in pri odkrivanju najboljših rešitev. Spoznavali smo vse to, se nanj opirali in zmeraj znova odkrivali, kako je zanesljiv, požrtvovalen, predan, tovariški. Naj njegovi sodelavci in prijatelji, Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, uspešno opravljeno delo in njegove knjige ohranjajo trden spomin nanj!

Dušan Voglar

ZA SVETOVLANSTVO NAM GRE

Evropa se povezuje. Tokrat ne na verski podlagi, ne v imenu te ali one odrešujoče ideologije in ne, kar je zelo pomembno, nasilno, ampak na politično-pravni način. Razlogi so ekonomski, materialni, preživetveni – kakor hočete razloge tega velikega procesa poimenovati.

Evropa se je diferencirala več stoletij kulturno, jezikovno, nacionalno – spet zato, da smo kot vrsta preživeli na tem geografsko razgibanem in za življenje zahtevnem območju.

Pomembno vlogo v tem procesu je imelo tudi krščanstvo.

Ko je bilo, menda v sedemdestih letih prejšnjega stoletja, prvič zapisano, da svet postaja dolga vas, tega nismo mogli dojeti. A je res, vedno bolj, človek pa nevajen živeti na vasi, v neposrednem sosedstvu, z vsemi razlikami, ki so bodisi naravnega izvora ali naplavina zgodovine, to preobražanje travmatično doživlja.

Slovenci smo majhna, na sončni strani Alp živeča entiteta. Preživeli smo, ker smo razvili izjemno moč prilagajanja. Čez naše ozemlje so se prelivala politične, vojaške, verske – vsakršnje povodnji, a ko je spet posijalo sonce relativne svobode, smo vedno kal pognali – in živeli dalje.

Komaj smo, v spletu ugodnih okoliščin, oblikovali lastno državo, že se moramo od nje posloviti, v imenu nove nadnacionalne, ker to terjajo ekonomija, varnost, lepša prihodnost in to, pravijo nekateri, bo resnično prva in zato prava skupna domovina evropskih Germanov, Romanov in tudi Slovanov. Bog daj, da bi bilo temu tako.

Naše društvo je svetovljanskega duha. Trubar, ki mu ni bilo ne pred njim in ne za njim med Slovenci enakega, je bil izjemno bistrega duha, velikega organizacijskega talenta, bil je izjemno pogumen mož

in kar zlasti njegovi nasprotniki iz katoliških vrst radi pozabljajo – bil je globoko veren človek. Trubar je bil Evropejec v pravem pomenu besede: po šolanju, službovanju, po bivanju, po znanju jezikov – po vsem, kar naj bi odlikovalo sodobnega Evropejca.

Protestantizem, ki se mu je popolnoma zapisal, je bil in je, med drugim duhovna podlaga takratnih novih družbenoekonomskih razmerij – kapitalizma, ki zdaj postaja globani kapitalizem. Kapitalizem, tedanji in sedanji, je pogosto gluhi in slepi za nematerialne, torej kulturne in duhovne razsežnosti človeka, ki mora biti v svobodnem odnosu do vsega, tudi do transcendentnega. Zato je vse, kar je učil Trubar, *mutantis mutandis*, živo še dandanes.

Tisti, ki razglašajo SPD Primož Trubar za Opus Dei Slovenske evangeličanske cerkve, žal, še vedno živijo v času protireformacije. Nam, našemu društvu, pa ne gre za nič drugega kot za to, da bi Slovenci ohranili v blagem spominu čas reformacije, ki nam je dal pisano besedo, prvih petdeset knjig, napisanih v visoko kultiviranem narodovem jeziku, nas intelektualno povezal z Evropo, nas – kar je pomebno poudariti – naredil drugačne od naših sosedov, ki niso šli skozi osvobajajočo fazo reformacije, pekel protireformacije, nasilja meščanskih in proletarskih revolucij, ki so človeka, v tem primeru nas Slovence, dokončno pozicionirale kot odgovorne in svobodne posameznike tako do družbe kot do države oz. nadržavnih tvorb.

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar posveča to številko glasila v čast in spomin našega vstopanja v evropsko skupnost narodov, med katerimi se je Primož Trubar počutil in gibal kot Slovenec in svetovljan.

Viktor Žakelj

ZBRANA DELA PRIMOŽA TRUBARJA

Rašica, 24. april 2003

Na občnem ustanovnem zboru SPD Primož Trubar, 14. oktobra 1994 je vznikla pobuda za izdajo Trubarjevih zbranih del. Po nekajletnih prizadevanjih je konec leta 2002 izšel prvi zvezek, ki obsega *Catechismus* (1550), *Abecedarium* (1550), *Abecedarium* (1555), *Catechismus* (1555) in *Abecedarium* (1566). Celotna zbirka naj bi obsegala 10 zvezkov, posebno knjigo pa bo sestavljala monografija o Primožu Trubarju. Ena vodilnih društvenih članic je ob tem izjemnem dogodku izjavila, da je društvo že z izdajo Trubarjevih del upravičilo svoje poslanstvo.

V predgovoru k prvi knjigi je pokojni predsednik SPD Primož Trubar dr. Oto Norčič naglasil, da je ovrednotenje in uveljavitev bistvenih sporočil slovenskega protestantizma ena osnovnih nalog društva. Urednik Zbranih del dr. Igor Grdina je v izčrpnem uvodu predstavil odnos do Trubarja in njegove ustvarjalnosti od nastanka del do danes. Prvo knjigo je uredila in transkribirala mag. Fanika Krajnc - Vrečko, oblikoval pa Matjaž Vipotnik. Knjigo je izdala založba Rokus d. o. o. iz Ljubljane v nakladi 1000 izvodov. Drugi zvezek z istimi sodelavci, ki je izšel leta 2003, obsega *Ta celi catechismus s kratko zastopno izlago* (1567) in *Catechismus z dvema izlagama* (1575).

Po predstavitvi prvega zvezka na SAZU v Ljubljani je bila 25. aprila 2003 slovesna promocija na Trubarjevini na Rašici, ki jo je pospremila množica uglednih slovenskih kulturnih in političnih delavcev ter članov društva. Zbor je pozdravil župan občine Velike Lašče Anton Zakrajšek, o pomenu *Zbranih del* pa so spregovorili dr. Matjaž Kmecl, evangeličanski škof mag. Geza Erniša, direktor založbe Rokus Rok Kvaternik, in novi predsednik društva SPD Primož Trubar mag. Viktor Žakelj. Slavnostni govornik je bil predsednik Vlade RS mag. Anton Rop. V programu so sodelovali dramski igralec Polde Bibič in ansambel kljunastih flaut Air. Na slovenskem knjižnem sejmu leta 2003 je prvi zvezek prejel priznanje kot najlepša knjiga.

Bela Sever

Pozdravni nagovor predsednika podružnice Matjaža Grudna

Prijazno pozdravljeni. V imenu Laščanov, Trubarjeve domačije, "Rašce", v imenu tukajšnje podružnice Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar. Dobrodošli v zibelki slovenstva, na prireditvi, posvečeni Primožu Trubarju in njegovemu delu. Na prireditvi, s katero se poskušamo z izidom prvega zvezka njegovih zbranih del dokončno in na najlepši možni način zahvaliti temu izjemnemu človeku.

Več kot 450 let je minilo od izida prve knjige v slovenščini. Dogodka, ki je postavil temelje za oblikovanje našega naroda. Tudi dogodka, ki je med Slovence zasejal malo seme, seme začetka mišljenjskih razlikovanj. Natis prve knjige v nekem jeziku namreč ni le svojevrsten zgodovinski trenutek, je tudi prehod iz enovite in strogo hierarhično urejene skupnosti v bolj ali manj nenadzorljivo družbo posameznikov, nagnjeno k spremembam, razvoju, inovativnosti, drugačnosti. Knjiga omogoča svobodo duha.

Trubar je to vedel zelo dobro. Prav tako njegovi nasprotniki. Zato je moral v svet. In vendar se ni dal. Vztrajal je pri svojem poslanstvu in tudi zaradi njegovih načel, trme in njegovega neuklonljivega duha smo stali in obstali vsa ta stoletja.

Časi se spreminjajo, načini razmišljanj ne. Med nami so nocoj visoki predstavniki slovenske države, s predsednikom vlade Antonom Ropom na čelu. Upamo in želimo si, da jim Trubarjev duh nenehno plemeniti misli in ideje, da je v njih in tudi nas ostalo dovolj ponosa, trme in samozaupanja za ohranitev slovenske narodne zavesti. Kot dolžnost, spoštovanje in zaveza Trubarjevi zapuščini.

Nagovor mag. Viktorja Žaklja, predsednika SPD-PT, na Rašici ob začetku izdajanja Zbranih del Primoža Trubarja

Današnji poznoaprilski večer bo, tako sem prepričan, ostal trajno zapisan v zavesti tukaj zbranih, pa tudi mnogih drugih Slovencev. Nocoj z začetkom izdajanja Zbranih del Primoža Trubarja dejansko začinjamo izplačevati dolg do tega največjega Slovenca prejšnjega tisočletja.

Ni nobenega dvoma: tukaj na Rašici, pred skoraj 500 leti rojeni Trubar, nas je prvi poimenoval za Slovence, Ljubljano razglasil za središče Slovenstva, s svojim bogatim literarnim opusom, s praktičnim duhovniškim

delovanjem po različnih krajih tedaj še razdeljene Slovenije ter neverjetnimi organizacijskimi sposobnostmi, pa je eden od stebrov slovenskega naroda, ki je prav na prelomu tisočletja postal nacija.

Primož Trubar je bil plodovit pisatelj, teolog, filozof, iskan pridigar, organizator slovenske protestantske cerkve, ki pa je zaradi radikalne protireformacije moral skleniti svojo življenjsko pot na Nemškem, kjer je še danes nadvse cenjen in proučevan.

Zasluge za izdajo Trubarjevih del, ta velik kulturni podvig, gredo:

Slovenskemu protestantskemu društvu Primož Trubar, ki je pod vodstvom žal pokojnega prof. dr. Ota Norčiča pred več kot tremi leti začel z aktivnostmi za začetek izdajanja Zbranih del Primoža Trubarja. Ves čas so pri projektu zagnano sodelovali Dušan Voglar, Bela Sever, Tone Frelj in mnogi drugi dejavni člani našega društva. Veliko razumevanje za projekt, z naše strani pa izredno zahvalo, zasluži Ministrstvo za kulturo RS in posebej ministrica Andreja Rihter, ki je denarno podprla izdajanje zbranih del.

Da je delo takšno, kot je, da po obliki in jeziku sledi Trubarju, imajo zasluge: urednik zbirke, prof. dr. Igor Grdina, prevajalka in urejevalka besedila mag. Fanika Krajnc - Vrečko, Založba Rokus z oblikovalcem Matažem Vipotnikom, ki so poskrbeli, da izdelek nosi patino časa, v katerem je izvirnik nastal. Posebno težo temu izjemnemu kulturnemu dogodku in našemu druženju pa dajeta osrednja govorca:

Akademik prof. dr. Matjaž Kmecl, pisatelj, literarni zgodovinar, leta delujoči politik na področju kulture, ki bo najbolje umestil ta projekt v sedanji narodni, kulturni in politični kontekst.

V posebno čast pa si pripravljajci in izdajatelji zbranih del Primoža Trubarja, ki pa mu morajo slediti izdaje nekaterih drugih kapitalnih del drugih slovenskih, a ne le slovenskih protestantskih piscev, štejemo, da bo izdajo prvega zvezka pospremil z besedo predsednik slovenske vlade, mag. Tone Rop.

Današnja govorca vlivata upanje, da bomo Slovenci zmogli dostojanstveno proslaviti 500. obletnico Trubarjevega rojstva, ki mora biti manifestacija narodove zrelosti, duhovne širine in medsebojne strpnosti, biti mora veliko več od proslavljanja 400. obletnice, ki je tekla v znamenju »delitve duhov«.

Slovenci smo v zadnjih dobrih desetih letih živeli nadvse dinamično, sprejeli veliko usodnih odločitev, vse pa, to kaže poudariti, globoko koreninijo v narodovi preteklosti. Da smo to, kar smo, gre zahvala tudi slovenskemu protestantizmu, največjemu duhovnemu, političnemu in tudi gospodarskemu gibanju 16. stoletja. Zato je Trubarjeva Rašica lahko kraj takega premisleka, taka kot Prešernova Vrba, partizanska Baza 20 in Teharje.

»Iz roda v rod, duh išče pot«, pravi pesnik in svojo prihodnost v združeni Evropi bomo imeli le, če bomo ponosni na svojo zgodovino, spoštljivo razumevajoči do tistih, ki so jo ustvarjali, ponosni na vse, kar imamo, na to, kar smo.

Naj nas nocojšnji večer obogati, zbliža in naj nam ostane v trajnem spominu.

Pozdravni govor mag. Antona Ropa, predsednika Vlade RS, ob izidu prvega zvezka Zbranih del Primoža Trubarja

Spoštovane gospe in gospodje, cenjeni gosti!

Slovenci ostajamo Primožu Trubarju zavezani za vedno, saj nas je v svojem Katekizmu prvič poimenoval s tem imenom. Slovenska kultura ima svoje začetke prav v njegovi osebi, saj je Trubar prvi slovenski pisatelj, prvi poimensko znani pesnik in prvi, ki je objavil glasbeni zapis. Toda v prvi vrsti je Trubar utemeljil slovenski knjižni jezik. Iz različnosti narečij in stanovskih govorov je, izhajajoč iz težnje po pristni razumljivosti evangelija, ustvaril takšen jezik, ki je bil razumljiv vsakemu Slovincu.

Knjižni jezik je osnova za posredovanje misli in spoznanj, je temelj zgodovine naroda in zato temelj naroda samega. Dokler narod nima knjižnega jezika, narod namreč ni narod, v pravem smislu te besede. Čas habsburškega dvora, čas škofa Bonoma je bil čas ovedenja pomenu živih jezikov. Trubar je bil srečni otrok svojega časa, slovenstvo pa je njegovo dete.

Toda, ali današnji čas v mnogočem ne spominja na Trubarjevega? Pomislimo na jezik, na našo slovenščino, pomislimo na čas, ki ga živimo!

Ob intenzivnem vstopanju Slovenije v mednarodne integracije, v času, ko se v svetu oblikujejo nova jedra ustvarjanja človeške civilizacije in zgodovine, postaja slovenski jezik uradni – enakopravni jezik Evropske unije v polnem pomenu besede. Kajti Evropa se notranje napaja iz svoje raznolikosti, brez nje ne obstaja. Zato tudi terjaja ohranitev te raznolikosti in posebnosti in pričakuje, da bo vsaka država, ki je del njene skupnosti, odgovorno skrbela za svojo kulturo in jezik.

Slovenska vlada kulturi in jeziku posveča poseben pomen, čeprav je tudi res, da še vedno nista dovolj poudarjena. Kulturne politike predvsem manjših držav so se morale v zadnjem desetletju korenito prenoviti, in rezultat te prenove je tudi naše spoznanje, da kultura

ni stvar samo ministrstva, temveč stvar vlade kot celote.

Kultura je razsežnost, ki prežema vse pore družbenega žitja in bitja, zato smo zanjo odgovorni vsi. Je ustvarjalna srž vsakega naroda, zato je vložek v kulturo vselej dobra in dolgoročna naložba. Pri tem mislim tudi na naložbe v gospodarskem smislu: sodobne družbe in države dobro vedo, da je vložek v človeške vire naložba v dodano vrednost, vložek v socialno kohezivnost pa naložba v kreativno družbo.

Umetnost, znanost in kultura so natanko to, so naložbe, ki gradijo in razvijajo družbo. Skupaj z družbo rastejo tudi same. Kultura, predvsem pa jezik, namreč ne preneseta zaprtosti med okvire ali dogme.

Tudi to nas je naučil Trubar, tudi to je doživljal Trubar, ko je bil sam sebi prvi in največji kritik, saj je v kasnejših delih nenehno popravljaval in razvijal svoje knjižno izražje.

S prvim zvezkom zbranih del Primoža Trubarja se nam z njegovim prebiranjem znova ponuja priložnost za spoštljivo razumevanje preteklosti, s čimer preteklost postaja sodobnost. Omogoča nam neposreden in

preprost vpogled v Trubarjevo knjižno ustvarjanje, kot obsežen, načrten in večer temelj slovenskega knjižnega jezika in slovenske književnosti. Razkriva nam ne samo bogastvo in veličino Trubarjevega dela, temveč tudi širino njegovega miselnega sveta.

Z izidom prvega zvezka Trubarjevih del nam je danes omogočeno sprehajanje po preteklosti, na sam začetek nastanka slovenskega knjižnega jezika, na katerega smo ponosni in na katerega ne smemo pozabiti. Ne samo iz spoštovanja do svojih prednikov, ampak tudi iz spoštovanja do samih sebe in do prihodnjih rodov. Kajti danes smo priča delu zgodovine, ki nam govori, do kam sežejo korenine naše kulture.

Spoštovani gospe in gospodje, težko bi našli še kak narod, ki toliko svojih prvin dolguje eni sami osebi. Slovenci imamo svoj jezik, svojo kulturo, imamo svojo državo. Zanje bomo skrbeli izključno mi sami. Na to smo pripravljene, imamo vedenje, znanje in voljo, in prepričan sem, da bomo uspešni. Toda nikoli se ne bomo nehali spraševati, koliko v resnici dolgujemo možu, ki je zrasel ob mlinu na tej romantični domačiji.

Primož Trubar

POČASTITVE DNEVA REFORMACIJE V SLOVENIJI

Osrednja državna počastitev dneva reformacije je bila 30. oktobra v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani. Umetniški del počastitve sta pripravila režiser Andrej Mlakar in scenograf Marko Feguš. Slavnostna govornica je bila ministrica za

kulturo RS Andreja Rihter. Društvo je priskrbelo tudi slavnostne govornike za proslave v Gornji Radgoni, Murski Soboti, na Rašici in v Krškem. Zaradi aktualnih sporočil objavljamo slavnostne govore v počastitev dneva reformacije.

OSREDNJA SLOVESNOST V LJUBLJANI

30. oktobra 2003

Nagovor ministrice za kulturo Andreje Rihter

Spoštovani!

V iskreno čast mi je, da lahko ob dnevu reformacije nagovorim tako izbrano občinstvo. Zaupati kulturi, da počasti ta dan, pomeni že v osnovi prepoznati izjemen kulturni pomen dediščine reformacije. Protestanti so bili prvi, ki so nas prešteli kot Slovence; dolgujemo jim prve knjige in skupni knjižni jezik; z reformacijo pa je povezan tudi začetek šolstva na Slovenskem.

Čeprav se nam včasih iz današnje perspektive bliskovite sedanjosti zdi, da je nekoč čas tekel bolj počasi in manj dramatično, nam prav pogled v dogajanja pred pol tisočletja pokaže, kako nepredvidljiv, spremenljiv in napet je bil že tedaj ta naš svet. Skoraj istočasno renesančni mojstri slikajo še danes občudovane umetnine; Kolumb na obzorjih prekomorja odkrije celino, ki se je bo kasneje prijelo ime »Novi svet«; Martin Luther na wittenberška cerkvena vrata nabije svoje znamenite teze ... Slovenci pa dobimo svoji prvi knjigi!

Dovolj simbolično je, da je bila naša prva tiskana knjiga ob katekizmu prav abecednik: če naj spoznavam širino duha, moram gojiti večino branja in pisanja; če naj sežem po univerzalnem, si moram pripisati samozavest in notranjo svobodo; če naj verjamem, moram vedeti! Protestanti so zahtevali neposredno odgovornost do Boga, s tem pa tudi do sočloveka: z ničimer, kar je temeljno človeškega, ni mogoče trgovati. Od tod ta neizmerna žeja in želja po znanju, po informaciji. Mi, ki živimo informacijsko revolucijo, si znamo zlahka predstavljati, kaj je v svojem času pomenila iznajdba tiska: kadar tako temeljito posežeš

v novo, se ne odpirajo le nova obzorja znanja, temveč je človek dobesedno prisiljen na novo premisliti samega sebe, predihati vrednote in pregnesti svet. Tako so protestanti v področja tiska, pismenosti, šole, glasbe in nenazadnje tudi cerkvenih zakonov prinesli tehten premislek o prihodnjem duhovnem in fizičnem obstoju in razvoju naroda in pričeli zapisovati slovenski zgodovinski spomin kot zavest o skupni usodi prebivalcev vseh slovensko prepoznanih dežel. To je bil tektonski premik, ki je utiril vso poznejšo slovensko zgodovino. Duh reformacije in črka protestantov sta odločilno prispevala k razvoju slovenstva in s tem vgradila pomemben del temeljev slovenski državi. Slovenci smo po Trubarju in z njim zares postali evropski narod!

Zato je uvrstitev dneva reformacije v niz najpomembnejših državnih praznikov izjemno pomembna, a nikoli samoumevna. Vsakič znova je dobro opozoriti na pomen tovrstnih kulturnih premislekov – še posebej zdaj, ko smo sredi novega zgodovinskega procesa. Dan reformacije v tej perspektivi ni le spominski dan, temveč slavljenje kulturnega bitja globoko v srcu vsakega posameznika, naše usodno tehtne sposobnosti sobivanja in soustvarjanja z drugimi evropskimi narodi.

S pridružitvijo Evropski uniji maja prihodnje leto bodo zato na preizkušnji prav tiste posameznikove in narodove vrline, ki jim sledimo od prve slovenske knjige naprej: Bomo znali razpirati nove prostore, namesto da bi se ljubosumno zapirali v stare? Bomo znali z enakim spoštovanjem, s katerim čuvamo kulturno dediščino, odpreti svoj kulturni prostor tudi drugemu

in drugačnemu, da nas bogati in plemeniti? Bomo znali prepoznati, da ima vsaka doba svojo strast in svoj pogum?

Ne bojim se prihodnosti, saj ostajamo ponosni dediči naših protestantskih prednikov. Veselim se sedanosti, saj smo vzpostavili pluralno družbo, ki spodbuja k medsebojni strpnosti in vzajemnemu spoštovanju. Prepričana sem, da bo slovenski kulturni prostor znal prepoznati prave izzive in zmoget nanje suvereno odgovoriti. Nacionalni program za kulturo, ki prav te dni potuje iz vlade v parlament, dokazuje, da smo nanje programske, gmotno in ustvarjalno dobro pripravljeni. Z njim smo kulturi pripoznali vezni pomen številnih področij našega vsakdana, po svoje smo

»legalizirali« njeno počezno naravo. Šarm kulture je prav v tem, da ne le povezuje, temveč vedno tudi seže čez, gleda preko, hoče onstran ...

Zato, spoštovani gostje in cenjeni gledalci, dovolite, da vam ob koncu iskreno čestitam k dnevu reformacije, saj zadeva prav vsakega in vsako od nas. V svoji duhovni razsežnosti sili k misli, s svojim kulturnim poslanstvom kliče k bogatenju jezika, s svojim političnim sporočilom zahteva spoštovanje posameznikove svobode. Ni ga dneva, ko bi vsega tega še kako ne potrebovali: misli, jezika in svobode!

Najlepša hvala in srečno.

OSREDNJA OBČINSKA PROSLAVA V GORNJI RADGONI 24. oktobra 2003

Nagovor dr. Matjaža Kmecla

Ko praznujemo dan reformacije, nimamo v mislih samo dejanj, ki so pomenila konec vsemogočih »verskih« blodenj in nekega skrajno pregrešnega časa; navsezadnje tudi konec obdobja velikanskih stisk, katastrofalnega potresa ob začetku 16. stoletja, pandemije poldrugo stoletje poprej, ko so se evropska ljudstva skrčila za tretjino in je tudi nas Slovencev ostalo komaj še za vzorec, temveč – in to si ob reformacijskem prazniku stalno pripovedujemo – tudi zato, ker smo s protestantskim tiskom stopili v ero informacijske družbe. Kdor je takrat to zamudil, se je lahko poslovil od zgodovine; približno tako kot tisti, ki danes ne bi sprejemal računalniške globalizacije; bil je odtrgan od znanja, od možnosti sprotnega in vsenavzkrižnega dograjevanja tega znanja in s tem tudi od lastne presoje in odločanja. Lastna presoja in odločanje pa sta bistvena za svobodnost, enakopravnost in avtonomnost slehernega od nas, na čemer temelji vsa današnja civilizacija in njen napredek. Tako kot so takrat Luther, Trubar, Küzmič in njihovi ljudje oznanjali neposredno verujočo odgovornost slehernika do Boga, brez kupoprodajnega posredništva in različnih nadomestkov, tako tudi v današnjem času ni obvozov, neodgovornosti in goljufanja pri ničemer, kar resnično vodi v prihodnost.

Na to bi kazalo pomisliti vsem učenim glavam, govorečim in resničnim, ki se danes ukvarjajo z vprašanji, kako in kam Slovincem v prihodnje. Trubar

nas je najprej preštel, čeprav ni imel kaj velikega prešteti – toda najprej je preštel svoje »ljube« Slovence, in sicer po deželah. S tem je brez preglasnega govorjenja presešel kranjsko delnost in samozadostni deželni centralizem, danes bi rekli *emonacentrism* ali *morostarstvo*, *žabarstvo* in kar je še izrazito za to, ker nas neprestano ograjuje na krajevne ogone in njivice. – Potem je tej prešteti skupnosti dal skupen jezik in knjige, saj če nas že ni veliko, potem bi bilo dobro, ko bi nas znalo kar največ brati in pisati, se znati učiti do smrti. Ob tem pa je v svoje početje vgradil tudi nekaj, kar bi danes imenovali policentrizem, mnogosrediščno odgovornost za prešteto skupnost: tako je ob prevodu in razširjanju »knjige vseh knjig«, *Biblije*, Ljubljani dejavno pridružil Celovec in Štajersko, tudi Istro s Trstom: za slovensko *Sveto pismo* naj bi prispevali vsi, ki bi ga tudi razdeljevali in se iz njega učili. Tako strnjeni celoti je s *Cerkovno ordnuno* navsezadnje pridodal skupno slovensko cerkveno »ustavo«, nekakšen temeljni zakon, ki naj bi po tihi logiki, češ kdor ima vero, naj ima tudi oblast, torej ne *cuius regio, eius religio*, temveč *cuius religio, eius regio*, urejal Slovence v trdno in urejeno skupnost, svojevrstno zaroditveno prednico mnogo kasnejše *združene oziroma zedinjene Slovenije*. Celo plemstvo se je v kontekstu njegovih nazorov zdelo le bolj ali manj nujno zlo, naj so bili Trubar in trubarjevci še tako spoštljivi do njega: kdo drug bi pa namreč plačeval in tudi sicer ščitil vso reformacijsko dejavnost,

ob tiskovnih in knjižnodistribucijskih stroških tudi vsaj delno mrežo – danes bi rekli – nacionalnih kulturno-civilizacijskih ustanov, od šol in knjižnic naprej? –

Trubar v svojih predgovorih in zasebnih pismih skoraj nikoli ni govoril o gospodi, temveč o ubogih, nevednih sodeželanih, ki jim je treba stati ob strani. Če je tudi kdaj rekel kakšno čez kmečke upore, se zdi, da se je za takimi izjavami prej skrival pred morebitnim plemiškim srdom, kot pa da bi to bile besede iskrenega prepričanja: torej je bilo vse njegovo delo prepojeno z globokim, čeprav neizrecnim, nemanifestnim, tihim demokratizmom; z zvestobo »ljubim Slovincem«, za katere pa se je tako in tako vedelo, da kakšne posebne gospode že zdavnaj več niso premogli.

Nekakšen kulturnopolitični program, s katerim naj bi nadgrajeval utrditev cerkve in očiščenje vere, je utemeljeval na nekaj skrajno preglednih in jasnih vrednotah: na jeziku, ki družijo slovenske verujoče ljudi v skupnost, na veri, ki jim daje metafizično utemeljeno samozaupanje in nalaga enako metafizično utemeljeno odgovornost, ter na znanju in volji do znanja, ki sta osnova za sleherni duhovno rast in s tem za sleherni razvojni napredek. Z biblično prisposodbo rečeno: pastir je preštel svojo čredo, vendar ne v njeni brezimnosti, ki bi bila skrivališče in izgovor, temveč kot skupnost odgovornih in ustvarjalnih božjih bitij slovenskega rodu. V duhu svetega Pavla je rad retorično spraševal po razlogih, ki so vodili vrhovnega Gospoda, da je ob vseh drugih narodih ustvaril tudi Slovence in naš jezik – s podtonom, da ni človeška naloga te razloge iskati ali jim morda celo oporekati, temveč da je takšno dejstvo treba vzeti preprosto na znanje – pač iz

verujočega zaupanja v Boga – in predvsem storiti vse, da se božja volja, tudi če je posvetnim glavam še tako neumljiva, kar najbolje uresniči. Z drugimi besedami: če nam je naložil, da smo Slovenci, moramo – naj nam je to všeč ali ne – storiti vse, da bi bili kot Slovenci najboljši. – Tako nas je z nekakšno utemeljitveno idejo in tudi s prvim urejenim kulturnopolitičnim programom napotil v zgodovino; dotlej smo bili na robu anonimnosti, ki so jo v zgodovinskem spominu celo že takrat bolj ali manj neprepričljivo presejali samo redki in skopobesedni torzični ostanki, pravzaprav ostanki ostankov, *reliquiae reliquiarum*, komaj kaj.

Vse Trubarjeve kulturnopolitične zamisli so se z žilavo vztrajnostjo potem ohranjale skozi naslednja stoletja, včasih sicer po očetovstvu še komaj prepoznavne, vendar zmeraj spet strateško trdne in veljavne; vse v smislu enega temeljnih Trubarjevih gesel, ki je tudi geslo našega društva: *Stati inu obstatī*. Neke vrste vodilo utegnejo biti tudi v današnjem času in pri ugibanju o slovenski »evropski« prihodnosti, čeprav se zdi jo še tako preproste: voditi nas mora zavest pripadnosti, vera v smisel te pripadnosti in ustvarjalno sodelovanje v njej, najširša opismenjenost in zmeraj spet samozavest, saj obstanek dvemiljonskega naroda ni nikoli samoumevno in nepreklicno dejstvo.

Praznovanje reformacijske zgodovine in ideje je priložnost, da premislimo tudi to stran delovanja naših protestantov; ne samo kranjskih, koroških in štajerskih, temveč tudi vseh drugih, med katerimi pa kasnejši prekmurski vsekakor predstavljajo posebno dragocenost – še posebej kot živ povezovalni člen med protestantizmom 16. stoletja in današnjimi časi.

PROSLAVA V MURSKI SOBOTI

28. oktobra 2003

Od dobrih dreves dober sad Nagovor dr. Božidarja Debenjaka

Spoštovani zbor,

dan reformacije, ki nas je združil na tej proslavi, nas spominja in opominja na duhovno gibanje, ki je tako pomembno prebudilo in prekvasilo Evropo in naše prednike sredi nje; spominja nas na hrabri prvi korak Martina Luthra in tisto, kar je iz njega izhajalo; spominja nas na Primoža Trubarja in vse tiste okrog njega, ki so ustvarili knjižni jezik in z njim konstituirali Slovence kot narod; spominja nas tudi na duhovno hrabrost tistih, ki so Slovencem v tedanjem ogrskem kraljestvu takoj, ko je to po preganjanju postalo mogoče, spet prižgali plamenico duha, jim dali knjige in šole. Obenem pa nas opominja, da smo v svoji zgodovini marsikaj že imeli in vedeli, potem pa izgubili in pozabili, tako da smo morali začenjati znova.

Energija, s katero so se lotili posla naši protestanti 16. stoletja, je bila neizmerna. Petdeset knjig, med njimi celotna biblija, ustanovitev lastne cerkve z lastnim cerkvenim redom, za tisti čas velike knjižnice, široka mreža šol z lastno stanovsko šolo v Ljubljani, z rektorjem učenjakom evropskega slovesa - Frischlinom - vse to pa doseženo v času, ko turški imperij buta ob naše dežele in jih človeško in finančno izčrpava z vpadi in vojnami, vladar iz habsburške hiše pa je protestantizmu sovražen: kako bi bilo brez silovitega duhovnega zanosa to mogoče doseči? Tolikšna energija je lahko izvirala samo iz silovite, na žrtve pripravljene vere, iz zaupanja, ki ga izraža Luthrov mogočni koral *Ein feste Burg ist unser Gott*, oprt na 46. psalm, ali v Dalmatinovi prepesnitvi *Naša bramba je GOSPOD*.

To nam obrača pogled na gibanje, ki ga je sprožil Martin Luther 31. oktobra leta 1517 s 95 tezami zoper odpustke, ki jih je po pričevanju svojega prijatelja Melanchthona nabil na vhodna vrata grajske cerkve v Wittenbergu, pred tem pa poslal svojima pristojnima škofoma. V tiskani obliki so se teze v nekaj tednih razširile po glavnih evropskih deželah in sprožile plaz razprav. Brž se je izkazalo, da to ni kak "meniški prepir", temveč začetek novega silovite verske prenov: krščanstvo je bilo treba prenoviti tako, da bo nagovarjalo novoveškega človeka, tistega, ki ni več hotel biti zgolj pokoren

avtoritetam, temveč je pričakoval avtoriteto argumenta. Ta človek se ni več zadovoljil z "avtoriteto cerkvenega učiteljstva" - ta se je pred njegovimi očmi kompromitirala, saj je trdila, da se da z odpustki kupiti Božje odpuščanje tudi za najhujše grehe, ali z drugimi besedami, da se da z Bogom barantati in kupčevati. Luther pa mu je zatrdil, da Bog ne potrebuje zlata v cerkvah, niti veličastja stavb, temveč vero brez hinavščine, oprto na trdni temelj razodetja, ki je zabeleženo v bibliji, zaupanje v Božje usmiljenje, vero v Kristusa.

Toda taka postavitev je terjala najprej, da verniki dobe sveto pismo v svojem materinem jeziku - Nemci torej v nemščini. Novi testament je Luther izdal že po petih letih, celotna biblija pa je izšla šele dvanajst let pozneje. Da bi lahko nastal ta prevod, je bilo treba usposobiti nemški jezik, pri čemer se je Luther sicer lahko oprl na jezik dvorne pisarne, toda jezik državne uprave je bilo treba spremeniti v jezik, ki je lahko izrazil vse slogovno bogastvo biblije, črpati pa je bilo treba iz živega govora. Božja beseda je tako postala dostopna vernikom.

Toda vernik, ki naj bere sveto pismo, ni tisti preprosti vernik, za katerega so poprej bogatejše cerkve imele *biblijo siromakov*, torej slikanico z bibličnimi prizori, ki se jo je dalo listati skozi varovalno rešetko: to je knjiga, ki naj jo ima rodbina doma, čim več članov rodbine pa naj bo pismenih. Za to pa so potrebne šole. Zanje ne sme biti škoda denarja, ustanavljajo naj jih plemiči, mestni svetniki in drugi, zanje naj se uporabijo stavbe razpuščenih samostanov. In te šole morajo biti kvalitetne; v njih naj se ne pozabi na temeljito znanje, tudi znanje starih jezikov. Samo temeljita izobrazba varuje tudi pred nevarnostjo zanesenjaštva. Katoliška stran je zoper zanesenjaško branje biblije vnašala znameniti "in": sveto pismo *in* nauk cerkvenega učiteljstva. Luthrov "zgolj sveto pismo" je imel drugo varovalko: temeljito izobrazbo, sposobnost misliti z lastno glavo. Zanesenjaštvo in sektantstvo za Luthra izvirata ravno iz hitre zadovoljnosti s preskromnim znanjem in umnostjo. Temeljita omika duha je nujnost, brž ko je padla ločnica med nevednim vernikom in

poučenim duhovnikom, ko je torej vsakdo duhovnik.

Primož Trubar, ki ga eden od sodelavcev že v 16. stoletju imenuje "naš Luther", mora prav tako najprej preoblikovati materin jezik, da bo lahko postal posoda Božje besede, in začeti prelivati biblijo v slovenščino. Že v prvi knjigi - v *Katekizmu* iz leta 1550, se zavzema za to, naj tisti, ki so sposobni branja, pomagajo še drugim do Božje besede, z *Abecedarijem* pa ustvari knjigo, ki naj hkrati z vero širi pismenost. Pet let pozneje izda nov katekizem in nov abecednik, obenem pa tudi prevod prvega evangelija. Sam prevede in izda ves *Novi testament*, obenem pa poskrbi za šolanje nove generacije, tako da se Jurij Dalmatin usposobi za prevod celotne *Biblije*. Slovenščina se tako uvrsti med razvite kultivirane jezike, in pomembni lingvist tistega časa, Nemeč Hieronymus Megiser, jo v mnogojezicnem slovarju upošteva enakopravno z nemščino, angleščino, francoščino, španščino in drugimi evropskimi jeziki. Šele v današnji združeni Evropi bo pripadel slovenščini nekoliko primerljiv položaj, toda medtem nas je razmeroma manj kot v 16. stoletju, ne najmanj po "zaslugi" protireformacije, ki je naše prednike oropala za velik del elite. Vendar je protestantizem prisilil tudi svoje nasprotnike, da so ohranili knjižno raven jezika in razvili svoje šolstvo. Brez te dediščine bi nas več ne bilo.

Reformacija je prinesla tudi prenavo sistema vrednot. Takole je svojim študentom o tem predaval Hegel, potomec koroškega protestanta: "Četudi v Cerkvi zakon ni štel za nekaj nenravnega, sta vendarle imeli višjo veljavo odpoved in neporočenost, medtem ko se je zdaj zakon prikazoval kot nekaj Božjega. Revščina je štela za višjo kot posest in živeti od miloščine za višje kot pošteno se hraniti z delom svojih rok; zdaj pa so se ovedeli, da ni tisti bolj nravni smoter revščina, temveč živeti od svojega dela in se veseliti tistega, kar proizvedeš. Tretje je bila pokorščina, slepa, človeško svobodo zatirajoča pokorščina; zdaj pa so se, nasprotno, ovedeli svobode kot nečesa Božjega."

S tem prevrednotenjem vrednot je dobil zagon tudi evropski gospodarski razvoj. Bog ni več potreboval zlata

na oltarjih, temveč je verniku gledal v srce. Vernik ni služil Bogu ne z darovi, ne z "dobrimi deli", temveč je iz vere pošteno delal in bil zanesljiv za soljudi. Špekulantske goljufije in kreditne mahinacije pa je ostro obsodil že Luther, in marsikaj tega, kar je povedal, lahko mirno soočimo s turbokapitalizmom v dobi globalizacije. Luther sprejema tržno gospodarstvo, a poudarja njegovo socialno obvezo.

Šele z razsvetljenstvom se je k nam vrnil del tega vrednotnega sistema, in tako Jožef II. ni samo dal prostora verski toleranci, temveč je posegel tudi v cerkveno delovanje vladajoče cerkve. Delo je bilo spet povzdignjeno v vrednoto. Večanje bogastva družbe je bilo spet cenjeno. In ni naključje, da so tedaj tudi protestanti spet smeli odpreti svoje cerkve.

In kako so veliki reformatorji gledali na državo? Za primer vzemimo Primoža Trubarja in njegovo *Cerkovno ordningo*, delo, zaradi katerega je bil dokončno izgnan. Država, pravi Trubar, je Božje delo, saj zagotavlja varnost življenja. Celo v dobi Nerona in Kaligule obstoji državni aparat, ki brani pred roparji in morilci, in take mračne dobe minejo, naloge države pa so trajne. Gosposka izdaja zakone; toda pravi so samo tisti, katerih vsebina je zgrajena na dekalogu, zakonodajalec pa naj ne predpisuje kakih lastnih izmislekov. In kaj drugega se pričakuje od starih in novih članic Evropske unije, če ne ravno to, da naj se ne gredo nobenih dodatnih šikan?

A zakoni brez izvrševanja so posmeh pravni državi, ali kot pravi Trubar, "prez executione so en sam špot inu zasramovanje". In kaj drugega nam ves čas dopoveduje Evropa? Imate kar lepe zakone, pravijo, toda ne izvršujete se.

V času, ki ga je zaznamoval s svojim delom Primož Trubar, je bila Evropa ponosna na slovenske protestante, in slovenščina je našla mesto med cenjenimi jeziki. Letos zadnjič se tega slavnega časa spominjamo pred vrati združene Evrope. V njej bomo spoštovani, če bomo vredni dediči te tradicije - z znanjem, delom in zanosom. Recimo z bibličnim stavkom, ki nam ga Luther polaga na srce: Samo dobra drevesa rode dober sad. In potrudimo se - bodimo dobra drevesa.

SLOVESNOST NA RAŠICI

31. oktobra 2003

Nagovor mag. Viktorja Žaklja, predsednika SPD-PT

Rašica je sveti kraj, ki bi ga moral sleherni Slovenec obiskati vsaj enkrat. Tega ni mogoče zaukazati, to je lahko rezultat vzgoje, neke obče kulturne klime, izraz samozavedanja, poštenega odnosa do zgodovine in ljudi, ki so jo soustvarjali, sprejemanje različnosti kot naravne danosti.

Vedenjski obrazec poprečnega Slovenca je še daleč od tega – rezultat borbenega katolicizma pač. Ljudem se je stoletja dopovedovalo, da je luteranstvo nekaj nebodigatreba, krivoverstvo, ki ga je treba izkoreniniti v imenu Boga in njegovega sina Jezusa, ki sta »last« katoliške Cerkve. Kdor misli drugače – proč z njim, tudi na grmado, če je treba.

S to žalostno zavestjo stopamo v Evropo, našo širšo domovino, ki pa je v vseh pogledih pluralna skupnost, ko bomo kmalu primorani živeti z vsemi temi razlikami.

Ko sem se prvič srečal z vami, prijateljice in prijatelji, člani našega društva, mi je bilo povedano, da je bilo s prižnice zaukazano, da noben velikolaški novorojenček ne sme nositi imena Primož, to je ime našega Trubarja, ki je, ponavljam, največji Slovenec prejšnjega tisočletja.

To je izraz sovraštva, slaboumja, prikrivanja dejstev. Resnica je drugačna, zaradi te resnice bi moralo biti rečeno: »Poimenujte svoje sinove za Primože, da boste tudi na ta način širili slavo našega Raščana, duhovnika in svetovljana, ki nam je dal ime, pisano besedo, človeka, ki je komuniciral s tedanjo kulturno Evropo.« Pa dajmo lepo po vrsti.

Prvo, ali je bil Trubar res nevernik? Ne, daleč od tega. Bil je eden najbolj vernih Slovencev, kar jih pozna zgodovina. Za svojo vero, za svojega Boga, za Jezusa Kristusa, je bil pripravljen storiti vse: bežati, se skrivati pred preganjalci, biti zdomec – vse zato, da bi lahko oznanjal svetopisemsko resnico o Bogu in Božjem. Zato je poimenovanje sina za Primoža za vernega poklon Boga, je izraz vere, ki jo je nosil v sebi veliki Trubar, ki torej ni bil Antikrist, ker je vse, kar je počel, počel v imenu Boga in za Boga.

Dalje, poimenujte starši svoje sinove za Primože, s tem boste potrdili svojo zavezanost slovenstvu,

slovenskemu jeziku in kulturi, kajti, če je kdo ljubil svoj narod, potem je to Trubar, ki nas je poimenoval za Slovence in nas ves čas nagovarjal z »lubi Slovenci«. Če ne bi bilo pogubne protireformacije, potem bi se Slovenci, verjetno, že znatno prej konstituirali v narod in končno v nacijo, ne pa da smo v tem uspeli šele v drugi polovici 19. stoletja in ob koncu prejšnjega.

»Hvala Ti, Primož, za vse, kar si storil za Slovenstvo, brez Tebe verjetno ne bi preživel na tem križpotju Evrope,« bi se moralo slišati vedno, kadar se govori o naši preteklosti in razmišlja o tem, kaj nas čaka.

In končno: Primož Trubar je bil svetovljan brez primere. V preteklih stoletjih je evropski človek umiral v verskih vojnah, v mednacionalnih spopadih, v imperialističnih vojnah. Razlike ali pohlepi po tujem so motivirali nasilja vseh vrst, sedaj je jasno: Evropa, človeštvo ima prihodnost le, če bo sposobno sobivanja v različnosti, brez nasilnega prilaščanja tujega.

To pa terja širino duha, strpnost, iskreno sprejemanje drugačnosti, dialog – vsemu temu pa lahko rečemo svetovljanstvo. In Primož Trubar je to bil. Govoril je vse jezike sosednjih narodov, spoštoval njihovo kulturo in navade, v njihovih jezikih jim je govoril o Bogu, ki je od vseh in vsakogar, in nič človeškega, nenazadnje, mu ni bilo tuje. Čeprav stresno, je živel naravno, v krogu svoje družine, med prijatelji in somišljeniki. Prav tega Trubarjevega svetovljanstva bomo potrebovali, ko bomo morali ponosno živeti svoje Slovenstvo, in obenem biti spoštljivi do drugih in drugačnih, s katerimi bomo v bodoči skupni državi stopali v ekonomske, obrambne, kulturne in druge odnose. Zato je poimenovanje sina za Primoža izraz spoštovanja do Trubarjevega svetovljanstva in želja posnemati ga.

To, spoštovani, morda sodi v ta intimni večer srečanja s Trubarjem in njegovo neprecenljivo dediščino. Najbolje bomo sledili njegovemu duhu, če bomo ostali pri svojem prepričanju, če bomo ohranili svoje Slovenstvo in bili obenem svetovljani v najzlahtnejšem pomenu besede.

DRUŠTVENI IZLETI V LETU 2003

V letu 2003 smo razpisali društvene izlete v Breže na avstrijskem Koroškem, v Pomurje in Porabje, po Luthrovih poteh na Nemško in v Surd na Madžarsko. Rok za prijave na vse izlete je bil do konca meseca aprila, pozneje smo sprejemali prijave le v izjemnih primerih. Zaradi premajhnega števila prijav smo morali odpovedati izlet v Breže, vsi drugi pa so bili uresničeni po zastavljenem programu.

POMURJE IN PORABJE

Zaradi nenadne smrti predsednika društva Ota Norčiča smo morali jesenski izlet v Pomurje in Porabje prestaviti na spomlad. V dneh od 14. do 15. junija je 18 članov društva iz Ljubljane in okolice spoznalo nekaj večjih znamenitosti med Muro in Rabo.

V Murski Soboti smo si ogledali gotsko cerkev sv. Nikolaja, središče mesta s secesijskimi hišami, edinstveni *Spomenik zmage* na Trgu zmage s sodobno oblikovanim trgom in mojstrovine najpomembnejšega soboškega arhitekta Ferija Novaka. V evangeličanski cerkvi nam je pastor mag. Leon Novak predstavil cerkev in značilnosti opravljanja božje službe v versko mešanem mestu. Sprehod po Mestnem parku smo zaključili pred Szapáryjevim gradom z ogledom *Spomenika prvim prekmurskim piscem* v prekmurskem slovenskem knjižnem jeziku, ki ga je v obliki knjige zasnoval arhitekt Novak.

Po okrepčilu v najstarejšem mestnem gostišču *Zvezda* smo se napotili na Goričko proti Gradu, največjemu naselju na Goričkem z enim najmogočnejših gradov na Slovenskem. Seznanili smo se z nekdanjo vlogo gradu, energetskega središčem na grajskem dvorišču in dosedanjimi naporji za prenovo. Tu je zdaj središče krajinskega parka treh dežel *Raab-Goričko-Őrség*. O vsem tem smo pokramljali tudi z županom Danielom Kalamarjem. Z grajskega slemena smo se spustili v središče naselja, kjer smo si ogledali preurejeno Marijino cerkev, zadnje delo arhitekta Jožeta Plečnika, nato pa se napotili proti tromeji. Kratek vzpon do *Tromejnika*, spominskega kamna iz leta 1924, je zanimiv tudi zaradi vzporedne gozdne učne poti. Tu se je končal nekdanji južni krak *železne zavese*, ki je segala do sem od Baltiškega morja.

Mejni prehod Kuzma-Bonisdorf je sedaj umeščen v Sotini v sosednjem Ledavskem dolu, tako da je treba na poti iz Kuzme prevaliti zaobljeno sleme. Čez edini

slovenski mejni prehod z Gradiščansko smo prispeli v avstrijski del Slovenskega Porabja, kjer so se ohranila številna slovenska krajevna imena (Suhi Mlin, Grič, Velka) in se čez Ženavce zapeljali do Modincev, prizorišča velike bitke med združenimi zahodnimi silami in Turki leta 1664. Avstrijci so ob 300. obletnici obeležili dogodek z mogočnim križem in reliefnim prikazom vojskovališča na hribčku Schlössel, pozneje pa uredili priložnostni muzej. Zanimivo je, da si to bitko vseskozi prisvajajo tako Avstrijci kot Madžari, čeprav je potekala na slovenskem etničnem ozemlju in je združene zahodne sile vodil baron Raimund Montecuccoli iz Idrije, vendar je slovensko zgodovinopisje inertno do teh dogodkov.

Zdaj je pot ob Rabi od Modincev do Monoštra le mačji skok. V *Slovenskem domu* v Monoštru smo med gostitelji doživeli prisrčno domačnost. Naslednje dopoldne nas je urednica lista *Porabje* Marijana Sukič popeljala na ogled mestnih znamenitosti in muzeja, nato pa do obmejnega Gornjega Senika. V krajevnem cerkvenem muzeju smo se poučili, da sta bila prva pridigarja v tej župniji protestanta. Ob vrnitvi v Monošter in naprej do Števanovcev smo se seznanili z nezavidljivim položajem slovenskega življa. V obmejnih Andovcih smo se ob *Spomeniku živim* poslovlili od prijazne gostiteljice in se čez mejni prehod Čepinci-Verica spustili v dolino Velike Krke. Na pokopališču v Nemčavcih smo počastili spomin na pokojnega predsednika, nato pa obiskali gotsko cerkev sv. Martina v Martjancih in Gospodovega vnebohoda v Bogojini, delo arhitekta Jožeta Plečnika. Izlet smo zaključili v prijetnem vzdušju na turistični kmetiji Puhan v Bogojini.

PO POTEH NAJSTAREJŠE SLOVENSKE PISNE DEDIŠČINE

V letu 2003 smo organizirali osrednji društveni izlet v kraje na Nemškem, v katerih so bila natisnjena najpomembnejša dela slovenskih protestantskih piscev. Izlet smo obogatili z ogledom glavnih življenjskih postaj reformatorja Martina Lutra in spotoma obiskali tudi nekaj velikih kulturnih središč v vzhodnem delu Nemčije.

Na poti od Ljubljane do Murske Sobote smo nabrali 38 udeležencev in se nato podali na razmeroma dolgo pot čez Dunaj, Prago in Dresden do skrajne severne točke v Wittenbergu. Poznopolodanski ogled v Pragi smo

namenili Hradčanom in Staremu mestu ter se podrobneje seznanili z dejavnostjo Jana Husa in ustvarjalnostjo našega arhitekta Jožeta Plečnika. Naslednji dan smo si ogledali saško prestolnico Dresden z mogočno palačo Zwinger z veliko zakladnico starejših svetovnih slikarskih mojstrov.

Vrhunec naših pričakovanj je bilo mesto Lutherstadt Wittenberg, kjer so bile poleg Dalmatinove biblije natisnjene še druge knjige slovenskih protestantskih piscev. Tu nas je pred muzejem Lutherhalle v Luthrovi hiši (Lutherhaus) pozdravil 1. sekretar Veleposlaništva RS v Berlinu Marko Vrevc. V muzeju smo ravnatelju Stefanu Rheinu slovesno izročili 1. zvezek *Zbranih del Primoža Trubarja*, nato pa si pod vodstvom kustosinje podrobno ogledali muzej s spominsko sobo Martina Luthra. V mestu je vrsta spominskih obeležij velikega reformatorja Martina Luthra: grajska cerkev z vrati, na katera naj bi Luther 31. oktobra 1517 nabil 95 znamenitih tez, Luthrov hrast, na mestu, kjer je sežgal papeževo bulo, mogočni Luthrov spomenik v središču mesta, univerza Leucorea itd.

V Wittenbergu smo se obrnili proti jugu na krajši postanek v univerzitetnem mestu Halle. Tu je leta 1710 nastalo v poslopju Weisenhaus prvo svetovno biblijsko središče, v katerem so natisnili več kot tisoč naslovov biblij, med drugim leta 1771 tudi *Nouvi zakon* Števana Küzmiča, že leta 1715 pa tudi *Mali katekizem* Franca Temlina, prvo znano tiskano knjigo v prekmurskem slovenskem knjižnem jeziku. V obsežnem Franckejevem samostanu smo hoteli videti slovenske tiske, žal pa jih ni bilo med razstavljenimi v t. im. kabinetni predstavitvi, knjižnica pa je bila v času našega obiska zaprta. Mestno središče zaradi velikega preurejanja ni nudilo prave slike.

Lutherstadt Eisleben je rojstni in smrti kraj Martina Luthra. Večji muzej je urejen v rojstni hiši, v kateri je predstavljena bogata Luthrova dejavnost. Popoldanski sprehod po kulturni prestolnici Weimar, Goethejevemu mestu, je pomenil izredno doživetje, čeprav ni bilo značilnega kulturnega vrveža.

Nedeljsko pohajanje po izpraznjenem Wagnerjevem Bayreuthu s številnimi znamenitimi poslopji in muzeji smo popestrili z obiskom *Umetnostnega parka Fantazija* in zaključili v prazni festivalski dvorani. V slednji smo se lahko živeli v vloge gledalca, člana orkestra ali pevca. Po teh izjemnih vtisih smo v Regensburgu skoraj površno prekorakali osrednji del mesta do znamenitega donavskega mosta in nazaj do zbirališča, nato pa že premišljevali o domačih temah.

ODKRITJE SPOMINSKE PLOŠČE ŠTEVANA KÜZMIČA V ŠURDU

V sončnem jesenskem popoldnevu, 25. oktobra 2003, je bila ob bližnjem dnevu reformacije na pročelju evangeličanske cerkve v Šurdu na Šomoškem odkrita spominska plošča Števanu Küzmiču, največjemu protestantskemu piscu, prevajalcu in utemeljitelju prekmurskega slovenskega jezika med Muro in Rabo. Pred 33 leti so vzdali enako ploščo v madžarskem jeziku t. im. venskemu piscu, šele zdaj pa so politične razmere omogočile tudi slovensko različico. Ploščo sta v navzočnosti domačih in slovenskih predstavnikov, verskih dostojanstvenikov in množice članov SPD Primož Trubar odkrila in blagoslovila škof Evangeličanske cerkve v RS Geza Erniša in madžarski čezdonavski škof János Ittzés. Društvo je zastopal Bela Sever, ki je med drugim dejal:

Spoštovana g. škofa, dragi gostje,

Dovolite mi, da vas v imenu SPD Primož Trubar prisrčno pozdravim. Danes je za naše društvo velik dan, ker imamo možnost, da se vključimo v slovesnosti, namenjene enemu velikih Slovencev, pastoru cerkve v Šurdu, središču slovenskih protestantskih pregnancev, daleč od svojega domačega ognjišča in svojih sonarodnjakov. Štejem si v čast, da je ravno naše društvo ob množičnem obisku leta 1998 dalo pobudo za postavitev tega obeležja.

Verjetno ni enake dežele na naši zemeljski obli, kjer bi bil protestantizem tako intenziven kakor na Slovenskem. Lahko rečemo, da ni večjega kraja ali graščine, ki jih ta pojav ne bi oplazil. Na Slovenskem je delovala vrsta uglednih cerkvenih dostojantvenikov, Primož Trubar je postal prvi superintendent samostojne slovenske cerkve s središčem v Ljubljani, Pavel Biener iz Kranja bil superintendent ogrske cerkve v Sibiuju, gorenjski pridigar Peter Kupljenik je zgorel na inkvizicijski grmadi v Rimu pet let pred Giordanom Brunom. Slovenski študentje so sestavljali pretežno večino tujcev na tübinski univerzi, ni pa zanemarljivo njihovo število tudi v Jeni, Bratislavi, Sopronu ter v drugih protestantskih središčih. Po nasilnih pregonih se je dejavnost slovenskih protestantov razkropila daleč čez etnične meje po vsej Evropi. Tako je tudi razumeti, zakaj so Slovenci tako drugačni od Avstrijcev, Italijanov ali Hrvatov, ki so bili le deloma prežeti s protestantizmom.

Tisočletna meja na Muri je razdvojila slovenski etnični prostor, Slovenci med Muro in Rabo so doživljali protestantizem pozneje in na svojevrstni način.

Močne protestantske zasnove ob koncu 16. stoletja je uničila skoraj stoletna turška okupacija. Ko so se Turki umaknili, je ubobožano in zdesetkano prebivalstvo doletela nova nesreča; protireformacijske oborožene sile so izgnale vse protestantske privržence, zgodila se je največja selitev Slovencev med Muro in Rabo, ki je prizadela skoraj petino prebivalstva.

Čeprav so pregnanci na teh izpraznjenih pustah morali začeti življenje popolnoma na novo, niso opustili duhovnega življenja. V času, ko so Slovenci med Muro in Rabo ostali brez lastne cerkve in šol, so v novih okoliščinah vzniknila protestantska dela v narečni govoric. S prevodom Nove zaveze je Števan Kūzmič utemeljil prekmurski slovenski knjižni jezik, ki je imel izjemno vlogo v kulturnem življenju prekmurskih Slovencev. Svoje poslanstvo je izpričal v uvodu: "Kdo lahko brani našim med Muro in Rabo živečim Slovcem, da se prevajajo te svete božje knjige v njihov jezik, v katerem razumejo Boga."

Pastor Kūzmič je Slovcem med Muro in Rabo vrnil dostojanstvo in vero. V tukajšnjih razmerah je to pomenilo preživetje in obstoj. Brez Kūzmičevih prizadevanj se danes zagotovo ne bi zbrali na tej slovesnosti, ker bi Slovenci med Muro in Rabo izginili, tako kot ti pregnanci v Surdu in na okoliških slemenih, katerih imena lahko najdemmo le še na nagrobnikih. Z *Novo zavezo* se Slovenci med Muro in Rabo niso indentificirali samo doma, ampak tudi v pregnanstvu in izseljenstvu po vsem svetu. Kūzmičeva biblija je bila velikemu delu Slovencev pravi učbenik in življenjski vodnik. Čeprav je prevedena v prekmurski knjižni jezik, je precej vplivala na slovenski knjižni jezik in na obogatitev slovenske protestantske ustvarjalnosti sploh.

Števan Kūzmič je vzor bojevnika in gorečega zagovornika slovenstva in slovenske protestantske cerkve med Muro in Rabo. Ta spominska plošča v slovenskem jeziku, odkrita 33 let po enaki madžarski, naj bo v spomin in opomin, kako je treba služiti svojemu narodu in veri.

Bela Sever

EKSKURZIJA SLOVENSKEGA PROTESTANTSKEGA DRUŠTVA PRIMOŽ TRUBAR SEPTEMBRA 2003

PRAGA

V starem središču Prage, ki je od leta 1992 uvrščeno na Unescov seznam svetovne kulturne dediščine, je na Staromestnem trgu (Staroměstské náměstí) dobil spomenik verski reformator **Jan Hus** (1369-1415). Odkrili so ga 1915, ob 500. obletnici njegove smrti. Hus je doštudiral na praški univerzi Karolinum (ustanovil cesar Karel IV. Luksemburški 1348, prva univerza v Srednji Evropi) in nato na njej poučeval, hkrati pa je od 1402 pridigal ljudstvu. Pod močnim vplivom spisov oxfordskega profesorja teologije Johna Wyclifa (ok. 1330-1384; 1377 papež Gregor XI. obsodil Wyclifova poglavitna stališča) se je začel zavzemati za prenovo Katoliške cerkve. Grajal je prodajanje odpustkov, čedalje bohotnejše čaščenje relikvij in svetnikov, moralno izprijenost duhovščine in meništva; zavračal je neomejeno oblast papeštva; zahteval je obhajanje evharistije pod obema (*utraque*) podobama (obhajilo vseh vernikov s kruhom in vinom, tj. laični kelih, običajen v pracerkvi in pri katoličanih odpravljen po cerkvenem razkolu 1054). Zaradi ovadb, da Hus širi prepovedane wyclifove nauke, mu je praški nadškof prepovedal pridiganje; ker Hus prepovedi ni upošteval, ga je rimska kurija izobčila, zato je moral oditi iz Prage na varno. Hus je s svojim reformatorskim delom hkrati oblikoval češko narodno cerkev. Spodbujal je češko narodno zavest, s čimer je bil povezan odpor zoper katolištvo, oprto na številne nemške priseljence. Uveljavljal je pridiganje ljudstvu v češčini in objavljajl verske spise v češčini. Napisal je temeljno češko slovniško in pravopisno delo *Orthographia bohemica* (1406). Prevedel je nekaj Wyclifovih spisov, svoje prenoviteljske misli pa razgrnil v knjigi *O cerkvi* (1413). Prevajal je *Sveto pismo*, ki ga je štel za pravi temelj Cerkve, vendar je bil njegov prevod lahko natisnjen šele dolgo po njegovi smrti (*Nova zaveza* 1475, vse *Sveto pismo* 1488).

Nemški kralj Sigismund Luksemburški (od 1433 rimsko-nemški cesar, umrl 1437; poročen z Barbaro Celjsko, povzdignil Celjske v kneze) je povabil Husa, naj pride svoja reformatorska stališča zagovarjat na koncil v Kostanci ob Bodenskem jezeru. Koncil je bil sklican 1414 na Sigismundov pritisk in z namenom, da

bi premagali razkol v Katoliški cerkvi (takrat so v njej »vladali« trije papeži hkrati: Gregor XII., Benedikt XIII., Janez XXIII.). Hus je prišel v Kostanco 3. 11. 1414, vendar so ga kljub Sigismundovemu zagotovilu, da bo v Kostanci varen, po zaslišanju 28. novembra zaprli. Vztrajno je zavračal zahtevo, naj prekliče 30 izbranih stališč iz svojih spisov, in želel, naj mu najprej dokažejo, v čem se v svojih spisih moti.

V svojem zadnjem listu »vsem zvestim Čehom« iz zapora konec 1415 je Hus zapisal: »Ravno sem se domislil, kako je oholi, zavistni, sramotni koncil preklel moje češke knjige, ne da bi jih videl ali prebral, in ko bi jih bil tudi prebral, ki jih vseeno ne bi razumel. (...) Samo škof iz Litomyšla, ki mi je bil naklonjen, jih je najbrž razumel. Prav tako so jih razumeli drugi naščuvani Čehi, na primer tisti iz praškega in vyšehradskega stolnega kapitlja, od katerih je izšlo zasramovanje božje resnice in naše češke dežele (...) Hoteli so me ostrašiti, vendar niso mogli premagati Božje pomoči, ki je v meni. V pismen boj z mano se niso želeli spustiti (...) To vam pišem, da boste vedeli, da mi niso dokazali krivde z nobenim spisom, z nobenim dokazom. Samo z zvijačami in grožnjami so me skušali pripraviti do tega, da bi zanikal svoja dela in se jim s prisego odrekel.«

Cerkveni zbor ga je na zasedanju v stolnici 6. julija 1415 obsodil na smrt s sežigom in ga izročil pfalškemu volilnemu knezu Ludviku, pred stolnico pa so sežgali njegove spise. Husu so posadili na glavo papirnato kapo z napisom »haeresiarcha« (vrhovni heretik) in ga odpeljali na polje zunaj mesta. Na grmadi je Hus še zadnjič zavrnil zahtevo, naj prekliče svoje nauke. O sežigu poroča tedanji kronist Johannes Stumpf: »Ko je les zgorel, je zgornji del trupla še visel na verigi, zato so ga skupaj s kolom podrli in preostanek sežgali v novem ognju. Glavo so nekoliko razsekali, da se je hitreje spremenila v pepel. Srce pa so med drobovjem našli celo. Tolkli so po njem z gorjačami in palicami, potem so ga nataknil na sulico in ga spet vrgli v ogenj, da je zgorelo. Pepel sežganega Husa so skrbno zbrali in stresli v Ren, da od tega človeka ne bi ostal niti prašek. Nekateri mislijo, da se je to zgodilo zato, da ptiči ne bi pepela ali drobcev kosti odnesli kot relikvijo na Češko.«

S tem pa češko husitsko gibanje in husitska Cerkev, čeprav razglašena za krivoversko, nista bila strta. V Pragi je bilo husitsko versko središče gotska Marijina cerkev na Staromestnem trgu, tj. Týnska cerkev ali **Kostel Panni Marie pred Týnem**; na njeno pročelje so husiti postavili velik zlat kelih (odstranjen v protireformaciji). Ljudstvo je Husa začelo častiti kot narodnega mučenca, pa tudi veliko plemičev in meščanov je v kostanškem dogodku videlo surov poseg v notranje zadeve kraljevine Češke. Po smrti kralja Vaclava Luksemburškega so husiti

vdrli v mestno hišo praškega Novega mesta in osvobodili zaprte husite, dva katoliška mestna svétnika pa stmoglavili čez okno. Ta prva praška defenestracija 30. 7. 1419 je bila začetek husitskih vojn (1419-1436). V Kostanci izvoljeni novi papež Martin V. je 1420 pozval na križarsko vojno, Sigismund (28. 7. 1420 se je dal kronati v hradčanski stolnici sv. Vida za češkega kralja) je sprožil šest križarskih pohodov. Husiti so Sigismundovo vojsko premagali 1420 pri Vyšehradu (Sigismund zato ni mogel zavzeti Prage) in 1421 pri Hrabrih. Legendarni husitski vojskovodja je bil Jan Žižka (+ 1424). Opogumljena Češka je 7. 7. 1421 odstavila Sigismunda s položaja kralja Češke in razglasila neodvisnost. Takrat se je jasneje pokazala razcepljenost husitov na dve struji: (1) kalikstinci (keliharji) ali utrakvisti, zmernejša praška struja, tudi plemiči in meščani; (2) taboriti (po utrdbi Tabor), socialnorevolucionarna, tudi protifevdalna struja z zahtevami po popolnoma krščanski državni ureditvi, privrženci zlasti med revnejšim prebivalstvom. Obe struji sta zahtevali obhajilo pod obema podobama (na husitskih bojnih praporih je bil kelih s hostijo), Cerkveni zbor v Baslu je 1433 priznal husitom laični kelih in pridiganje v češčini. Sigismund se je 5. 7. 1436 dogovoril z zmernejšimi husiti in drugimi predstavniki Češke za mir. Dokončno deželno zakonsko priznanje so utrakvisti dosegli 1485. Del husitov, organiziranih kot Češki bratje, se je že pred tem umaknil iz Češke in v Trubarjevem času sodeloval pri širjenju evangeličanstva ter nastajanju verskih knjig v domačem jeziku na Pruskem, Poljskem in v baltskih deželah.

V 16. stoletju je večina Pražanov prešla v luteranstvo. Upor protestantskega plemstva in druga praška defenestracija 1618 sta sprožila vseevropsko tridesetletno vojno med protestanti in katoličani. Po zmagi nad protestantskimi Čehi v bitki na Beli gori 8. 11. 1620 je cesar Ferdinand II. Habsburžan uvedel v Češki absolutistično oblast; 26 vodilnih plemiških upornikov so 1621 obglavili na Staromestnem trgu, nanje spominjajo beli križi v tlaku. Preostanek Čeških bratov je pred protireformacijskim nasiljem zbežal iz Češke, 1622 jih je na svojo posest na Zgornjem Lužiškem sprejel grof Nikolaus Ludwig Zinzendorf. Njihovo pribežališče je bil Hutberg, pozneje preimenovan v Herrnhut (tj. Gospodova straža) ob sedanji češko-nemški meji, vzhodno od **Budyšina / Bautzna oz. Dresdna**. Herrnhutska skupnost je postala eno od sodobnih središč pietizma in misijonarstva.

Husitsko gibanje je eno od predhodnikov Luthrove reformacije. S tem pomenom omenja Jana Husa tudi **Primož Trubar** v predgovoru k svoji knjigi *Articuli oli dejli te prave, stare vere krščanske* (1562, razgrnitev Augsburške veroizpovedi): »Mnogoteru stu lejt su

vučeni inu sveti ludi, koker s. Bernardus, *Joannes Us*, Jeronimus Savonarola, Petrarca čez papeže, škofe, farje inu menihe tožili inu pisali (...)« Raziskovalci ugotavljajo tudi pobude, ki so se iz husitske knjižne tradicije dotikale slovenskih protestantov 16. stoletja.

DRESDEN

Za slovensko reformacijo je Dresden pomemben kot vladarski sedež saškega vojvode in volilnega kneza Avgusta v času, ko se je pripravljaj natis slovenskega prevoda *Biblije* v Wittenbergu (glej spodaj). Med potovanjem iz Ljubljane v Wittenberg se je **Jurij Dalmatin** z **Adamom Bohoričem** in spremljevalci ustavil v Dresdnu in obiskal vojvodo, ki se je razveselil slovenskega prevoda in bil zelo zadovoljen, ker so ga kranjski deželni stanovi zaprosili, naj dovoli natis slovenske *Biblije* v Saški. Nujno potrebno vladarsko dovoljenje je bilo izstavljeno 17. 5. 1583 in Dalmatin je s svojo skupinico odhitel v Wittenberg.

Ko je bila knjiga z vojvodovim dovoljenjem in priporočilom natisnjena, sta mu Dalmatin in Bohorič napisala 14. 1. 1574 zahvalno pismo in v njem med drugim sporočila (citat iz slovenskega prevoda v: Jože Rajhman, *Pisma slovenskih protestantov*, 1997): "Zahvaljujoč se Gospodu Bogu, časteč ga v vsakodnevnih molitvah, se obračamo nanj s srčno prošnjo, naj vaši volilnega kneza milosti, njih krščanski kraljevski soprogi, vojvodi Kristijanu, njegove knežje milosti soprogi, mladim gospodičem in gospodičnam milostno podari dolgo življenje in dolgotrajno, mirno in srečno vladanje. Vsem nam pa ne bi bilo nič bolj ljubo kot to, da bi lahko vaši knežji milosti za vsa hvalevredna s knežjo milostjo izkazana dobra dela tudi po drugi poti izkazali svojo vdanost in hvaležnost. Ker pa to sedaj bolje ni mogoče, so nam naši milostni in zapovedujoči gospodje odborniki častitega zbora dežele Kranjske v svojem in v imenu zborov sosednjih dežel Štajerske in Koroške (...) milostno zapovedali, naj vaši knežji milosti izkažemo njih in vse slovenske Cerkve globoko hvaležnost s tem, da vaši bogati knjižnici pošljemo in podarimo šest primerkov pravkar natisnjene omenjene *Biblije*, kar z dolžnim spoštovanjem s tem ponižno izpolnjujemo."

Saški volilni knez se je nato, kakor poroča Janez Vajkard Valvasor, kranjskim deželenim stanovom zahvalil za lepo darilo z zelo vljudnim pismom.

Dalmatin in Bohorič sta priložila daru za vojvodo še tri svoje knjige, ki sta jih takrat natisnila v Wittenbergu (slovnica, molitvenik, pesmarica), in se s tem zahvalila »za posebno cenjeno milost, izkazano našima mladeničema Adamu Bohoriču mlajšemu in Janžu Znojilšku, ko sta bila za dve leti za običajno ceno

milostno sprejeta med druge učence v šolo vaše knežje milosti v Pfortenu«. Znojilšek je pozneje nadaljeval študij na univerzi v Wittenbergu.

LUTHERSTADT WITTENBERG

V Luthrovem mestu Wittenbergu so bili 1996 uvrščeni v Unescov seznam svetovne kulturne dediščine kulturni spomeniki, ki so povezani z delovanjem **Martina Luthra** (1483–1546) in velikega učenjaka **Philippa Melanchthona** (1497–1560, imenovan »učitelj Nemčije«, najpomembnejši Luthrov sodelavec, sestavljaev Augsburške veroizpovedi), in sicer: Luthrova hiša, Melanchthonova hiša, mestna Marijina cerkev in grajska cerkev.

Luthrovo mesto Wittenberg je povezano z dvema osrednjima dosežkoma slovenskega protestantstva. **Adam Bohorič** je pred 1551 študiral na wittenberški artistični (približno današnji filozofski) fakulteti in med drugim poslušal tudi Melanchthonova filološka predavanja. Leta 1583 je spet prišel v Wittenberg v zvezi z natisom slovenskega prevoda *Biblije* in tu dal natisniti svojo **slovnico** (*Arcticae horulae de latinocarniolana literatura*, tj. Zimske urice proste o latinsko-kranjski pisavi, 1584), ki je prva slovnica slovenskega knjižnega jezika. Hkrati z Bohoričem je prišel v Wittenberg prevajalec svetopisemskih besedil **Jurij Dalmatin**. Pod Dalmatinovim vodstvom je namreč 22. 4. 1583 odjezdila iz Ljubljane skupina, ki je nesla rokopis prevoda na Saško in je morala poskrbeti za natis. V njej so bili tudi Adam Bohorič, ki je dotlej že sodeloval pri pregledovanju prevoda, tiskarski pomočnik Lenart Mravlja in korektorja Adam Bohorič mlajši in Janž Znojilšek. Spotoma se je skupina ustavila v Dresdnu, 20. maja pa je prišla v Wittenberg

Sprva je bilo v načrtu, da bo velika knjiga slovenskih protestantov, že dolgo pričakovana *Biblija, tu je, vse Svetu pismu, Stariga inu Noviga testamenta*, natisnjena v Ljubljani pri Janžu Mandelcu. Dalmatin je začel prevajati svetopisemska besedila že zelo zgodaj, že proti koncu študija v Tübingenu (1566–69); prvi natisnjeni prevod (*Jezus Sirah*) je objavil 1575, ko je bil star okoli 28 let, prevajanje *Biblije* po naročilu kranjskih deželnih stanov pa je končal že tri leta pozneje, 1578. Tega leta so se v Brucku na Muri deželni stanovi Kranjske, Koroške in Štajerske dogovorili za natis slovenske *Biblije* in skupno finansiranje knjige. Toda nadvojvoda Karel je tiskanje *Biblije* v Ljubljani prepovedal. Zato so protestanti iskali primerne tiskarja na Nemškem, pri čemer je bil zelo prizadeven zlasti Dalmatin. Pridobili so že dovoljenje württemberskega vojvode Ludvika za natis v Tübingenu,

toda tamkajšnji tiskar je bil predrag. Za bolj ugodno možnost se je izkazal Wittenberg. Na podlagi priporočila saškega vojvode Avgusta se je za natis z nasveti in pomočjo zavzel teološki kolegij na univerzi. Zlasti po posredovanju profesorja dr. Polykarpa Leyserja, nekdanjega Dalmatinovega študijskega kolega v Tübingenu, je bil sklenjen dogovor z založnikom Samuelom Selfischem in tiskarno Hansa Kraffta dediči. Ker je Krafftova tiskarna pred tem tiskala Luthrov prevod *Biblije*, si je bilo mogoče za slovenski natis izposoditi iste lesoreze z ilustracijami.

Delo je takoj steklo. Že 30. maja 1583 sta Jurij Dalmatin in Adam Bohorič poročala kranjskim deželnim odbornikom (citat iz slovenskega prevoda, prav tam):

»Vsi tukajšnji teologi in pridigarji so naše biblijsko delo sprejeli z velikim veseljem ter izkazali Bogu čast in hvalo, da je tudi nas uboge Slovence v teh nevarnih časih obdaril z blaženo milostjo. Še posebej nam je tukajšnji pastor in generalni superintendent gospod Polykarp Leyser v svoji hiši nudil streho in poleg vseh drugih prijaznosti po spodobni ceni tudi mizo in hrano. Ob tem, da so nam on, njegova žena in služinčad izkazovali vso čast, ljubezen in prijateljstvo, smo bili v polni meri deležni tudi njegovih koristnih nasvetov in pomoči v težavah. Predvčeraj, to je 28. maja, smo v božjem imenu, čeprav samo na eni stiskalnici, začeli s tiskanjem naše *Biblije*, in če bo zaloga črk zadoščala, kmalu tudi še na dveh drugih stiskalnicah, tako bo vedno dovolj dela. Zato upamo, da bomo z Božjo milostjo in pomočjo okrog božiča s tiskanjem vsekakor končali.«

Tako tiskarsko kot korektorsko delo je potekalo nepričakovano in neverjetno hitro: vseh 95 tiskovnih pol velikega formata (ok. 35x25 cm) je bilo postavljenih, skorigiranih in v 1500 izvodih natisnjenih do 9. novembra, to je v 166 dnevih. Pri presojanju opravljenega dela je še treba upoštevati, da je Bohorič hkrati poskrbel za natis svoje slovnice, Dalmatin pa za natis svoje knjige *Karsčanske lepe molitve* (Wittenberg) in za zelo lep natis pomnožene pesmarice *Ta celi catehismus, eni psalmi* (Wittenberg, vse z letnico 1584; v Wittenbergu sta 1585 izšli še Dalmatinovi knjigi *Agenda* in *Ta kratki wirtemberski catechismus*).

Slovenska *Biblija* je izšla z letnico 1584. Tiskarji in Dalmatin so očitno že vnaprej všteli še čas, ki je bil potreben za vezavo. Prva pošiljka vezanih slovenskih *Biblij* je odšla iz Wittenberga že tik pred božičem. Dalmatin se je z veliko organizatorsko spretnostjo potrudil za postopno in varno dostavljanje deloma vezanih, deloma nevezanih *Biblij* v Kranjsko, Štajersko in Koroško. Zložili so jih v sode, pa ne zato, da bi jih skrili pred katoliškimi oblastmi, temveč zato, da bi jih

zavarovali pred dežjem, vlago in umazanijo. Sodi so bili v tistih stoletjih to, kar so v 20. stoletju postali kovinski zabojniki. Res pa je, da je Dalmatin poskrbel, da so sode pomešali med svoje drugo blago zanesljivi trgovci, prevozniki in tovorniki ter jih izročali v hrambo zanesljivim zaupnikom.

Tri dragoceno vezane *Biblije* sta Dalmatin in Bohorič z obširnimi zahvalnim pismom poslala prek Primoža Trubarja tudi württemberškemu vojvodi, ki je bil – kakor njegov oče Krištof – podpornik in zaščitnik slovenskih tiskov; tudi njemu sta priložila svoje v Wittenbergu natisnjene knjige. Za razne podpornike in zaščitnike slovenskega protestantskega knjižnega delovanja so namreč natisnili 50 izvodov na boljšem papirju. Te knjige so nato dobile obrezo s pozlato, lesorezi in inicialke v njih pa so bili ročno kolorirani. Vezali so jih v močne lesene platnice, prevlečene z rdečim, belim ali črnim usnjem. Platnice so bile opremljene s kovinskimi kotniki in zaponkami, vanje pa so bili vtisnjeni bogati renesančni okraski ter na nekatere še portret in grb tega ali onega uglednega moža (češki kralj Maksimilijan, Martin Luther, saški vojvoda Avgust, Philipp Melancthon). Med prejemniki častnih izvodov so bili Primož Trubar, Polykarp Leyser in univerzitetna knjižnica v Wittenbergu, pa seveda razni odličniki, katerim so *Biblijo* podarjali kranjski, koroški in štajerski deželni stanovi.

Dalmatin in Bohorič sta se po ugotovitvah raziskovalcev vrnila v Ljubljano 8. 2. 1584. Ker smemo domnevati, da je bil v njuni prtljagi tudi kak izvod *Biblije*, bi se torej lahko vsakič, ko praznujemo Prešernov dan, tudi spomnili, da je nekega daljnega 8. februarja prispela v Ljubljano velika *Knjiga*, ki so jo Slovencem priskrbeli slovenski protestanti.

Dušan Voglar

WAGNERJEVO GLEDALIŠČE V BAYREUTHU

Doživel sem nepozabno: stal sem na odru slavnega Wagnerjevega gledališča v Bayreuthu. Res nisem nastopil v kakšni vlogi, že kot skromen obiskovalec pa sem doživel magično moč do popolnosti domišljenega in uresničenega gledališkega prostora. Rad bi jo posredoval tudi drugim.

Edinstveno doživetje nama je z ženo omogočilo Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, ki se je v dneh od 11. do 14. septembra 2003 podalo na avtobusni izlet »po poteh najstarejše slovenske pisne zgodovine«, v kraje, kjer je živel in deloval reformator Martin Luther in so tako vsaj posredno povezani s

slovensko zgodovino: Wittenberg, Eisleben, Halle. Na poti smo obiskali še čudovita mesta: »zlato« Prago, iz pepela vstali Dresden, Goethejev in Schillerjev Weimar ter Regensburg, v katerem žive drug ob drugem antika, srednji vek in naš čas. Bayreuth smo obiskali na nedeljo, ko so bile mestne ulice skoraj prazne, pa brezhibno čiste in toplo obsijane s svetlobo zgodnje jeseni.

In naposled smo bili tu: pred Wagnerjevem gledališčem, ki ga je po Mojstrovih zamislil izoblikoval klasicistični arhitekt Otto Brueckwald in so ga zgradili v letih 1872-1876, ko je bila v njem uprizorjena prva predstava. Pridružili smo se posvečeni skupini, ki je zbrano čakala na vstop. Najprej smo sedli v veliko dvorano, tako drugačno od vseh drugih opernih dvoran po svetu. Špartanski, na najnujnejše omejeni prostor, z lesenimi, neoblazinjenimi sedeži za skoraj 2000 gledalcev (točno 1974). Zgled antičnega gledališča je očiten: v polkrožnem in stopničastem prostoru vidi vsakdo z vsake točke vsakogar in tako tudi vsi drugi vidijo njega. Gledalci so v takšnem prostoru kolikor mogoče enakovredni, nebitvena razlika je le v razmerju sredina-pri strani in spredaj-zadaj, toda od povsod je mogoče dobro videti na oder in enakovredno slišati zvok. Demokratično načelo v primerjavi z družbeno hierarhijo baročnih gledališč ali pa tudi Cankarjevega doma, v katerem so nekateri bolj enaki kot drugi!

Vodnik po gledališču v izbrani nemščini, brez besede premalo ali preveč, posreduje glavne podatke. In že vodi obiskovalce naravnost na oder. Z globino 60 metrov je najgloblji med vsemi opernimi prizorišči. S širino 32 m obsega 736 kvadratnih metrov koristne površine, od tega obsega prostor za igralce $25 \times 25 = 625$ kv. m. in se spušča proti sprednji rampi z 2,5 % padcem. Pogled na oder se nudi gledalcem skozi odrsko odprtino s širino 13 m in višino od 6 do 12 m. Pod odrsko ploskvijo je 10 metrov koristne globine, nad njim pa 26 m višine do pritrdišča vrvi in še 10 metrov nad njim, tako da je od najgloblje točke pod odrom do najvišje kar 46 m. Takšen prostor omogoča hitro menjavo kulis tudi pred očmi gledalcev, in številne druge odrske efekte. Odrske luči so razporejene v šestih globinskih plasteh, električni tok zanje pa bi zadostoval za razsvetlavo manjšega mesta (tok dobivajo iz omrežja, če bi ta vir izpadel, se avtomatično vključi lastna elektrarna). Kljub velikim razsežnostim odra in več sto tisoč svečam v žarometih, je pevcem zagotovljena največja možna koncentracija za vrhunsko umetniško izvajanje. Mimogrede nam omenijo, da za zvezdniške muhe na tem odru ni prostora, da honorarji celo za največja imena niso pretirano visoki in da tudi v zboru nastopajo pevci, ki bi jih v manjših gledališčih angažirali za katero izmed glavnih vlog. Vsaj od padca nacizma si prizadevajo, da bi bili pevci in drugi soavtorji uprizoritev v

Wagnerjevem gledališču (uradno in popularno Festspielhaus) iz čimveč držav.

Naposled nam je dano stopiti še v prostor za orkester, ki ga je Wagner skrtil pred očmi publike in izžareva zvok na oder skozi režo, iz katere pa ne sme sevati svetloba, potrebna godbenikom za čitanje not (zato je prostor obarvan črno). Wagner je točno določil tudi mesto vsakega izmed največ 124 inštrumentalistov. Najgloblje v prostoru so najglasnejši inštrumenti: trobila, pihala in tolkala, njihov zvok pa se meša z godali po dvojnem odboju od stropa nad njimi in stene. Viole so desno od dirigenta, ki vidi tako v orkester kot skozi režo na oder, in najbliže tej odprtini. Tako je idealno poskrbljeno za razmerja med slišnostjo inštrumentov in med temi ter pevci. V tem gledališču ni potrebna in je tudi strogo prepovedana uporaba elektronike, tu slišimo le naraven zvok. Slabše pa je poskrbljeno za udobje godbenikov, ki so stisnjeni v majhen prostor, v katerem je bilo v letošnjem poletju tako neznošno vroče, da so igrali v kratkih hlačah in kopalkah. Pri tem, ko se v takšnih razmerah trudijo za vrhunsko igranje, pa trpe še zaradi neznošnega hrupa – lahko si mislimo, kako se Wagnerjev forte v dvorani stopnjuje v majhnem zaprtem prostoru. Pa vendar je za vsakogar od sem poklicanih to življenjska priložnost, ki se ji nikakor ne kaže odreči.

Wagner je s sodelavci ustvaril idealen akustični prostor, v katerem je vse posvečeno vrhunski izvedbi in najglobljemu doživljanju njegovih opernih del. Akustiki je posvečena oblika prostorov, izbira materialov (pretežno les, strop je prevlečen s tekstilom, površine so oblikovane tako, da ni odbojev, odbojne ploskve pa so dodali ob prostoru za gledalce (oblikovane so »antično«, s stebri, ki so v tej dvorani eden redkih »okrasov«), lahko pa jih namestijo tudi v odrskem prostoru. Poznejše spremembe so večinoma odstranili in so se tako kolikor mogoče približali prvotnemu oziroma idealnemu stanju. Dodani so v glavnem le elektronsko vodena električna razsvetljava, interna televizija za notranje komunikacije ter mehanizirani pogon odrske mašinerije. Ob osrednjo stavbo pa so prigradili nekatere stranske, v katerih so tudi prostori za vaje.

Po takšnem ogledu Wagnerjevega gledališča, ki je mogoč le zunaj sezone – ta pa traja le pet tednov v poletju, ko je edino mogoče pridobiti vrhunske umetnike – ostane in se ojači v obiskovalcu želja, da bi bil prisoten v njem takrat, ko sicer ni mogoče na oder in pod njega, zato pa doživi magijo v glasbeno dramo zlitih umetnosti – tudi prostora, ki ga je Wagner za takšno doživetje posebej zasnoval.

Sandi Sitar

VALVASOR O PROTESTANTIZMU

Med temelji zavesti o narodni samobitnosti Slovencev je neizbrisna vednost o pomenu prelomnega dogajanja, ko so slovenski protestanti sredi 16. stoletja ustvarjali začetke slovenskega knjižnega jezika in slovstva ter izrazili dejstvo, da so Slovenci zaokrožena narodnostna celota ne glede na upravno razkosanost. Ta vednost se je polagoma oblikovala v narodnem gibanju v 19. stoletju, se okrepila v začetku 20. stoletja ob proslavljanju 400. obletnice rojstva Primoža Trubarja ter se nato poglobila in utrdila z neštetimi znanstvenimi deli o protestantizmu na Slovenskem. Ob razmisleku o njenem postopnem uveljavljanju med Slovenci je še toliko bolj presenetljivo dejstvo, da je o velikem kulturnem pomenu delovanja slovenskih protestantskih piscev in prevajalcev pisal že proti koncu 17. stoletja baron Janez Vajkard Valvasor.

Polihistor Valvasor je svoje obsežno (skupaj 3532 strani), v nemščini napisano delo *Die Ehre deß Hertzogthums Crain* (Ljubljana, 1689; v slovenščini naslov običajno: *Slava vojvodine Kranjske*) zasnoval kot vseobsežen prikaz dežele Kranjske. V II. delu je 7. knjiga namenjena zgodovini verstev; v tem okviru sta obravnavani tudi reformacija in protireformacija (slovenski prevod besedila v: Janez Vajkard Valvasor, *Slava vojvodine Kranjske. Izbrana poglavja*, Ljubljana 1977, 1984, 1994, izbral in prevedel Mirko Rupel). Valvasor je obširno opisal začetke cerkvenega razkola, razmah reformacije, delovanje kranjskih deželniških stanov in evangeličanskih pridigarjev, nasprotovanje ljubljanskih škofov in deželniških knezov, preganjanje evangeličanov ter dejanja zmagovite protireformacijske strani leta 1600 in 1601. Navajanje vsebine raznih dokumentov razodeva, da se je Valvasor res – kakor tudi sam poudarja – dokopal do poznavanja stvari z vpogledom v izvirne listine, pisma, zapisnike in rokopise v ljubljanskem arhivu deželniških stanov in škofijskem arhivu. Na Valvasorjevo opiranje na trdna dejstva in njegovo nepristranskost Branko Reisp (*Kranjski polihistor Janez Vajkard Valvasor*, 1993, 228) še posebej opozarja: »Kot drugod se tudi tu trudi podati zgodovinsko resnico: ohn alle partheyliche Verfälschung (brez pristranskega maličenja). Bolj kot drugod pa prav tu preseneča objektivno obravnavanje tedaj še kočljive zgodovinske snovi – reformacije in protireformacije.« Valvasorjevo pisanje o delovanju slovenskih protestantov v 7. knjigi se prepleta z dodatkom na koncu 6. knjige v II. delu (slovenski prevod v omenjenem izboru M. Rupla) in se deloma celo ponavlja. V dodatku Valvasor po časovnem

zaporedju delovanja obravnava s kratkimi biografskimi in bibliografskimi podatki učene pisatelje, ki v deželi na meji z osmanskim imperijem »zoper temo prižigajo luči«.

Primoža Trubarja je Valvasor v 7. knjigi prikazal kot začetnika luteranstva v Kranjski, kot vztrajnega, uspešnega in za širitev nove veroizpovedi zaslužnega pridigarja, kot osrednjo osebnost protestantizma na Slovenskem. Pri orisu Trubarjevega delovanja se je ustavljal tudi ob preganjanju, begu v tujino 1547, vrnitvi 1561, zaslisanju pri škofu Petru Seebachu 1562 in izgonu 1565. Tako v 6. kot v 7. knjigi je navedel, da je Trubar na svojem zadnjem pismu kranjskim deželniškim odbornikom 1586 zapisal kot podpis: »Primus Truber, bivši, redno poklicani, predstavljeni in confirmirani kanonik v Ljubljani, župnik v Loki pri Radečah, Laškem in Šentjerneju, kaplan pri sv. Maksimilijanu v Celju, slovenski pridigar v Trstu in po prvem preganjanju pridigar v Rothenburgu nad Taubero, župnik v Kemptenu in Urachu, pozneje pridigar slavniških deželniških stanov v Kranjski in grofiji Goriški ter po drugem pregonu župnik v Lauffenu in zdaj v Derendingenu pri Tübingenu.«

V 6. in 7. knjigi je Valvasor o Trubarjevem knjižnem delu navedel, da je okoli 1553 dal v Tübingenu natisniti svoj slovenski prevod evangelijev in Luthrovega katekizma, pa tudi psalterja in *Novega testamenta*, da je sestavil 1564 natisnjeni evangeličanski cerkveni red in da so 1595 natisnili na stroške deželniških stanov slovensko hišno postilo, to je Trubarjev prevod Luthrove postile. V 6. knjigi sta navedeni še augsburška veroizpoved in formula concordiae, skupno 8 bibliografskih enot. Iz teh navedb se da razbrati tele Trubarjeve v Tübingenu natisnjene knjige: *Ta celi Psalter Davidov* (1566), *Ta celi Novi testament* (1581–82), *Cerkovna ordninga* (1564), *Hišna postilla D. Martina Lutherja* (1595), *Articuli oli dejli te prave stare vere kersčanske* (1562). Prevod veroizpovednega besedila *Formula concordiae* iz 1577 je izšel, po Trubarjevi omembi sodeč, okoli 1581. Valvasorjev podatek o prevodu evangelijev bi se lahko nanašal na katero od delnih objav Trubarjevega prevajanja *Nove zaveze* (*Ta evangeli svetiga Matevža*, 1555; *Ta pervi dejl tiga Noviga testamenta*, 1557–58) ali pa na obe. Katekizmov je Trubar sestavil in priredil več; težko je reči, katero izdajo je mislil Valvasor.

Valvasor je pri drugih obravnavanih piscih pogosto navedel zelo natančne naslove in podatke o izidu, pri

Trubarju pa se je očitno sprijaznil z bolj splošnim opisom bibliografskih enot. To kaže, da je imel pri zbiranju podatkov o Trubarjevih knjigah težave, kar je razumljivo. V 7. knjigi poroča, da so protireformacijski komisarji ukazali zbrati in poiskati v mestu vse luteranske knjige ter jih na javnem prostoru sežgati. V 11. knjigi je med znamenitimi dogodki v Ljubljani navedel, da so 23. 12. 1600 pred Mestno hišo sežgali kup evangeličanskih knjig, 9. 1. 1601 pa še tri polne vozove takih knjig. Nekateri meščani in prebivalci pa so spravili, kakor piše v 7. knjigi, svoje evangeličanske knjige v deželno hišo, urad deželnega odbora je odkupil knjižnice izgnanih pridigarjev; že 1565 je deželnim stanovom zapustil svojo knjižnico izgnani Trubar. Torej se je v deželni hiši zbral bogat knjižni fond. Deželni knez je 1601 ukazal, da je treba tudi vse te ohranjene knjige izročiti protireformacijskim komisarjem, vendar je prišlo do odlašanja. Leta 1616 so jih na nadvojvodov ukaz prenesli iz deželne hiše v jezuitski kolegij, kakor poroča Valvasor. Vprašanje je, ali si je Valvasor sploh mogel ogledati katero od Trubarjevih knjig. Nekaj podatkov o njih je lahko našel v arhivskem gradivu deželnih stanov, na hvale polno omembo Trubarjevih prevodov psalterja in *Novega testamenta* pa je lahko naletel v Dalmatinovem nemškem posvetilu v slovenski *Bibliji* (1584). Ne glede na to pa je od 26 enot, kolikor jih obsega Trubarjeva bibliografija, omenil vsa najpomembnejša dela, s katerimi je Trubar zidal »Cerkev Božjo tiga slovenskega jezika«.

Trubarja je označil za delavnega, neupogljivega in učenega moža. V 6. knjigi pa je še posebej poudaril, da je Trubar začetnik in izumitelj pisanja kranjščine (tj. slovenščine) z latinskimi črkami. Po Valvasorjevem spoštljivem pisanju o delu Cirila in Metoda na začetku pregleda pisateljev v 6. knjigi lahko še z drugega zornega kota sodimo, da je temu Trubarjevemu prelomnemu dejanju pripisoval velik pomen. Trubarjev pomen je še zvečal z napačnim podatkom, da je pripeljal v Ljubljano tiskarja Janža Mandelca, ki je uredil v Ljubljani prvo tiskarno; v resnici je namreč tiskar prišel 1575 na pobudo Jurija Dalmatina in takratnega superintendenta Krištofa Špindlerja.

Adamu Bohoriču, rektorju ljubljanske protestantske stanovske šole in piscu prve slovenske slovnice (*Arcticae horulae succisivae de latino-carniolana literatura ...*, Wittenberg 1584, *Zimske urice proste o latinsko-kranjski pisavi ...*), je Valvasor namenil v 6. knjigi veliko manj vrstic kot Trubarju, vendar pa je navedel ves dolgi naslov latinsko napisane knjige ter kraj in letnico izida, pa tudi posvetilo na začetku predgovora. Med drugim je o Bohoričevem pionirskem delu zapisal: »Ta knjiga, ki rabi tako rekoč za slovnico, je z velikim, težavnim trudom narejena (...). V predgovoru je najti mnogo,

kar je napisano v čast in slavo Slovanom.«

Zelo dolg razdelek pa je v 6. knjigi posvetil magistru Juriju Dalmatinu, prevajalcu *Biblije*. V njem najdemo podatke o Dalmatinovem pridigarskem delovanju, ki so precej enaki kot v poznejšem pregledu zgodovine protestantizma v 7. knjigi, hkrati pa je v njem – spet na podlagi arhiva deželnih stanov – podan obsežen prikaz natisa *Biblije* in dolgotrajnih priprav nanj. Dalmatin je 1578 – takrat je bil star 31 let – pripravil in končal prevod vsega *Svetega pisma* (Valvasorju se je zapisala napačna letnica 1568) ter v Ljubljani pri Mandelcu natisnil starozavezno knjigo *Jezus Sirah* (1575), *Biblie, tu je vsiga svetiga pisma prvi dejl, v katerim so te pet Mozesove bukve* (1578) in *Salomonove pripuvesti* (1580). Valvasor ne omenja teh objav prevodov v slovanski oziroma kranjski jezik, poroča pa o odločitvi kranjskih deželnih stanov: »In ker se ta jezik uporablja v mnogih krajih, tako na Štajerskem kakor na Koroškem in Kranjskem, je častita dežela sklenila, izdati prevedeno *Biblijo* v javnem tisku.« Dežele Kranjska, Koroška in Štajerska so se namreč 1578 dogovorile, da bodo skupaj izdale prevod vseh svetopisemskih knjig. Valvasor poroča o delitvi stroškov natisa, obširno pa tudi o delu komisije, ki so jo ustanovile dežele za jezikovni in teološki pregled in se je zbrala 21. 8. 1581 v Ljubljani, o deželnoknežji prepovedi tiskanja v Ljubljani in o dogovorih s tiskarjem v Wittenbergu na Saškem, kamor sta odpotovala Dalmatin in Bohorič. Nato piše, da so *Biblijo* začeli tiskati 28. 5. 1583, da je prišla na svetlo na novega leta dan 1584, da so jo za prevoz zabili v sode in da sta Dalmatin in Bohorič izročila šest krasotno vezanih izvodov saškemu volilnemu knezu v zahvalo za podporo. Očitno se je Valvasorju zdelo, da sta prevod in natis velike knjige z naslovom *Biblia, tu je vse svetu pismu Stariga inu Noviga testamenta, slovenski tolmačena skuzi Jurija Dalmatina*, tako veliko in pomembno dejanje, da kaže tako na široko opisati okoliščine. Za sklep je o Dalmatinu zapisal: »Bil je uren, delaven, tvoren in učen mož, saj priča o tem njegovo delo in hvali mojstra. Jasno se vidi, s kakšno posebno pridnostjo, trudom in delom je spravil *Biblijo* v slovanski ali kranjski jezik. Česa takega srednje učena in nerodna ali čemerna glava nikoli ne bi bila mogla napraviti. Zato tudi uporabljajo to *Biblijo* še vsak dan tisti duhovniki, ki imajo dovoljenje, da bi mogli svetopisemske izreke pravilno po kranjsko povedati, ker nimamo nobenega drugega slovenskega *Svetega pisma*.« Iz te oznake lahko razberemo Valvasorjevo prepričanje, da je Dalmatinova *Biblija* trajen temelj verskega življenja Slovencev in merilo za kulturno izražanje v slovenščini.

Dušan Voglar

KRIZA IDENTITETE PROTESTANTSKEGA KRŠČANSTVA?

Ni treba ponovno dokazovati, da je protestantizem, protestantsko razumevanje in udejanjanje krščanstva, skupaj s kasnejšim razsvetljenstvom bistveno prispeval k nastanku modernih družb tako imenovane zahodne civilizacije. Brez protestantsko krščanskega in razsvetljenskega humanističnega pojmovanja človeka kot posameznika, njegove odgovornosti in svobode, ne bi bilo moderne demokratične države in sodobnih človekovih pravic. In vendar je videti, da je ravno v najbolj modernih okoljih prav protestantizem (še zlasti v svojih liberalnih inačicah) v največji stiski, v največji krizi. Kot da v modernih razmerah verske svobode in pluralizma bolj uspevajo tiste krščanske cerkve in usmeritve, ki so k uveljavitvi verske svobode in modernih načel bistveno manj prispevale ali pa so tem načelom dolgo celo nasprotovale. Prav tako je videti, da omogočajo moderne razmere pravi razcvet novih in tujih religijskih gibanj.

Seveda je mogoče to stanje pojasniti s prisposobitvijo, da je protestantsko krščanstvo s svojimi vrednotami in usmeritvami vgrajeno v same temelje moderne družbe in načina življenja, temelji pa se pri stavbi, ko je zgrajena, ne vidijo – dokler se stavba ne zruši. Vidno je namreč le tisto, kar stoji ali celo parazitira na temeljih.

Morda ni odveč spomniti na misel Webrovega sodelavca Ernesta Troeltscha, ki je v svojem delu »Pomen protestantizma za nastanek modernega sveta« ob začetku minulega stoletja zapisal: »Zato ohranjajmo protestantizem, to religiozno-metafizično načelo svobode, sicer bomo ob svobodo in osebnost v trenutku, ko se bomo z njima najbolj ponašali.« Po njegovem so vsa »ostala (oziroma nova) religiozna iskanja in fantazije bolj beg iz modernega sveta kot njegovo notranje obvladovanje«. (Glej tudi revijo Poligrafi, št.21/22, Ljubljana 2001, tematska številka o protestantizmu, str. 15.)

Vendar je mogoče stisko in nerazpoznavnost protestantskega krščanstva v moderni družbi dojemati tudi kot posledico bistvene značilnosti njegovega razumevanja krščanstva, kot posledico svojevrstnega paradoksa, da v protestantskem razumevanju krščanska vera sama usmerja ljudi k posvetnemu delovanju. Luther in Calvin sta brezkompromisno poudarjala, da se človek ne odreši za večno življenje s še tako pobožnimi deli, saj je človekovo odrešenje izključno zadeva božje milosti po Jezusu Kristusu. Resne vere v (v vsakem primeru) nezasluženo odrešenje ni brez hvaležnosti

Bogu, resne hvaležnosti za božjo dobroto (in torej tudi vere) pa ni brez prizadevanja, da bi v Božjo hvalo in zahvalo delali dobro tam, kjer ljudje to zmoremo, v svojem posvetnem življenju ter delu z drugimi ljudmi in za druge ljudi. Pravo razumevanje krščanske vere in z njo povezane hvaležnosti Bogu ne usmerja k pobožnim delom – zakramentom, molitvam, askezi – zase, za lastno zveličanje. (»Pobožnost je največji greh,« je nekoč zapisal Luther.) Usmerja k posvetnemu delu za druge. Protestantsko razumevanje Božje milosti in človekovega odgovora nanjo ni usmerjalo in ne usmerja h gradnji veličastnih cerkva, posebni cerkveni umetnosti, k različnim posebnim »svetim« dejanjem v posebnih »svetih« časih in prostorih, pa tudi ne k ustanavljanju posebnih cerkvenih ustanov (paradržavnih, kulturnih, izobraževalnih, gospodarskih). Kraj in čas za »dobro delo« v božjo slavo in zahvalo je posvetno življenje, to so prvenstveno skupne laične ustanove, ki služijo vsem ljudem na tem področju. Posebne cerkvene se ustanavljajo le, če prvih še ni dovolj oz. za zgled ali zagon. Ni naključje, da v tradicionalnih luteranskih in kalvinističnih okoljih državne in javne ustanove praviloma dobro funkcionirajo, medtem ko v tradicionalno katoliških in pravoslavniških s svojo indolentnostjo in skorumpiranostjo pogosto kar kličejo po posebnih cerkvenih ustanovah z enakimi nalogami.

Toda neizogibna druga plat in posledica take usmerjenosti so prav težave z razpoznavnostjo, opazno navzočnostjo, identiteto (kot govorimo v zadnjem času).

Videti je, kot da bi evangelijski s svojimi prilikami in prisposobami vnaprej predvidevali tako situacijo in hkrati spodbujali k vztrajanju pri taki držbi kot pravi evangelijski držbi. Kaj navsezadnje pomenijo evangelijske primerjave in vzpodbude v smislu: »vi ste sol zemlje ... kvas ... vi ste luč sveta ...«, ki jih vse krščanske cerkve tako rade uporabljajo zase in za svoje vernike, ne da bi vedno domislile njihov pomen. Luč je dobra, ker/ko osvetljuje druge, sol in kvas sta dobra za kruh (življenje) le, če/ker izgineta v njem; sol in kvas, ki bi ohranjala svojo posebno identiteto, ostajala vidno zase, kruha ne bi izboljšala, še več, naredila bi ga neužitnega ... Ni mogoče krščansko prekvasiti družbe in življenja, če se skrbi predvsem za svoj lastni obstoj, moč in status. Ni mogoče uresničevati evangelijskega oznanila in napotila, če se skrbi predvsem zase, za svojo identiteto. Evangelij je nedvoumen: »Kdor hoče rešiti svoje življenje, ga bo izgubil, kdor pa izgubi svoje življenje zaradi mene,

ga bo našel.« (Mt 16, 25) Ali so prav protestantske cerkve v večji meri kot druge doumele in doživele, da velja to tudi zanje in ne le za posamezne vernike? Ali ni njihova stiska, njihov križ v moderni družbi prav posledica tega, da so v večji meri kot druge cerkve vzele nase ta križ, paradoks in škandal evangelija – in postale bolj odvisne od obljube, ki jo vključuje, od vere vanjo.

Če so cerkve reformacije bolj kot druge krščanske cerkve spoznale, da velja paradoks križa in odrešenja tudi zanje in ne le za posamezne vernike, ali ni zato

praznik reformacije izziv, da se vprašamo, ali ni zgornji paradoks nekaj, kar ne velja le za cerkve in krščansko verujoče, temveč navsezadnje za vsakega izmed nas? Kako nesebično živeti v svetu, kateremu je prva zapoved skrb za lastno identiteto in promocijo, kako se izogniti breznu praznine, ki ga odpira vprašanje: če smo samo zase (in za svoje), za koga in čemu smo?

Marko Kerševan

(objavljeno v Dnevniku, 2. 11. 2002)

ŠTEVAN KÜZMIČ – PREVAJALEC NOVEGA ZAKONA

Prekmurski protestantski duhovnik, učitelj, pisec in prevajalec Števan Küzmič se je rodil leta 1723 v Strukovcih, v premoženjsko šibkejši družini, kakor izpričujejo urbarji iz leta 1727. Po šolanju in solidni izobrazbi je bil najprej učitelj v Nemes Csóju (1751–1755), od leta 1755 pa pastor evangeličanske cerkve v Šurdu do smrti 22. decembra 1779.

Svoje šolanje je začel pri Sv. Benediktu v Kančovcih in v Radgoni ob Muri, kjer si je pridobil šolske osnove v domači prekmurščini. Šolanje je nadaljeval leta 1733 kot desetletni fantič v Sopronu v evangeličanski višji šoli in Győru, hkrati pa se je začel temeljito učiti tudi madžarščine in nemščine; končal pa v bratislavskem protestantskem liceju (1844–1850), kjer se je pred njim šolalo že več mladih prekmurskih rojakov. Prvi vpis Števana Küzmiča na tej znani šoli najdemo v ohranjenih matičnih knjigah že leta 1745 pod imenom Števan Sartoris. To drugo ali dodatno ime je uporabljal, tako vsaj domnevamo, zaradi očetove povezanosti s krojaštvom ali pa zaradi spoštovanja in zahvale do pastorja in prevajalca iz Nemes Csója, Janoša Sartoriusa, ki mu je bil kot dijaku zaščitnik in dobrotnik.

Po imatrikulaciji in učnih programih se da ugotoviti, da je Števan Küzmič leta 1746 in 1747 obiskoval prvi, najvišji razred bratislavskega liceja, ki ga je takrat vodil pietistično usmerjen rektor in pisec Janoš Tomke-Saski. Poleg klasičnih jezikov, dogmatične in polemične teologije, teoretične in praktične logike se je dobro izobrazil v takrat reformnih predmetih zemljepisu in domači zgodovini ter zahtevnejši matematiki. Seznanil se je tudi s slovaško versko in pedagoško literaturo in začel delovati na literarnem področju, kar je pozneje omenil v posvetilu svojemu bivšemu sošolcu, učitelju Janu Karlovskemu, a se to delo ni ohranilo. Verjetno je

ravno v času svojega šolanja v tedanjem središču Ogrske prišel v stik s slovensko protestantsko literaturo Trubarja in Dalmatina in lužiškosrbskim prevodom *Nove zaveze*, ki jo je prevedel Mihal Francel in je izšla leta 1706. Mladi Küzmič se je šolal v vplivni sredini materialno in politično utrjenih in urejenih protestantskih plemiških in meščanskih krogov, kjer si je pridobil visoko in solidno izobrazbo. Ti so skrbno bdeli nad licejem. Prevevati jih je začelo prosvetljenstvo in slovaško izobraženstvo je dobivalo vse pomembnejše mesto v družbi. S svojo književno dejavnostjo je v mladem Küzmiču budilo ne samo željo po posnemanju, ampak tudi zavest pripadnosti sorodnemu narodu, ki je potreboval v svojem jeziku *Sveto pismo*, pesmarico in katekizem kot osnovna pomagala za osebno in občestveno versko življenje.

Z učiteljskim mestom v artikularnem Nemes Csóju, ki ga je zasedel leta 1751, je pričel svoje ustvarjalno življenjsko obdobje. Prevzel je vodilno učiteljsko mesto v »latinski šoli«, kakor so imenovali osnovno šolo evangeličanske cerkve. Zanj je bilo to veliko priznanje za učne uspehe in že dokazane sposobnosti, a hkrati izziv in zrelostna preizkušnja. Nasledil je Mihaela Severja (?–1750; leta 1747 je izdal *Red zveličanstva*), ki je bil na tem položaju vse do svoje smrti. Poleg vzgojnih in učnih obveznosti je v zahtevni večjezični sredini skrbel tudi za versko in posvetno izpopolnjevanje svojih prekmurskih rojakov, ki so nekajkrat letno prihajali v ta artikularni kraj opravljat svoje verske obrede. Poleg govornih besed jim je pripravil tudi nekaj osnovne literature. Za šolske potrebe je pripravil in izdal v madžarščini *Matematiko* in *Colloquia*, razgovore o sedmih veroizpovedih; zatem pa *Mali katekizem* (1752?), *Abecednik* (1753). Leta 1754 je izdal *Vöere krsztsánske*

kratki návuk.

Evangeličanska cerkev v Šurdu, na Šomodjskem, kjer je bilo enajst vasi s priseljenimi prebivalci iz Prekmurja, ga je 6. junija 1755 povabila za pastora; povabilu se je odzval predvsem iz verskih nagibov in ljubezni do svojih rojakov. Po posvetitvi v Tetu je nastopil svojo duhovniško, pastorsko službo. Poleg pastoralnega in cerkveno-organizacijskega dela je nadaljeval prevajanje ter zbiral in urejal cerkvene prekmurske pesmi. Oživil je tudi šolsko dejavnost v slovenski besedi. Od začrtanega dela ga niso odvrnile zastrašitve, kakršna je bil grob fizični napad, ki ga je leta 1755 organiziral katoliški duhovnik iz sosednje vasi, niti preteča zaslisevanja oblasti v Breznici (madž. Berzence) leta 1757.

V Šurdu je doživljal težke udarce usode. Tam se je leta 1755 poročil z Ano Marijo Heningecse iz Bratislave; rodili so se jima štirje otroci: Štefan, Ana Marija, Klara in Elizabeta. V dveh letih sta umrli dve hčerki, po osmih letih zakona mu je umrla žena, malo po tistem pa tudi oče, ki je živel pri njem. Vseeno je neutrudno prevajal iz grščine in končal *Nouvi zakon ali testamentom*, ki je izšel leta 1771. »Pomen tega dela ni bil le verski, saj je bilo in je še našim evangeličanom dvesto let poleg pesmarice glavna verska knjiga. Močno je vplivalo na razvoj nadaljnjega slovstva v prekmurščini ne le kot pripomoček in vzor, marveč tudi kot izredna jezikovna stvaritev v narečju, v katerem je bilo dotlej napisanih le nekaj knjižic. Splošno kulturni in narodnostni pomen – ki ga je imelo delo samo z vzdrževanjem slovenske besede – ima posebej Predgovor, ki ga je sicer podpisal Jožef Torkoš – "prednjejši farar šopronski" (r. 1710 v Győru, u. 1791), toda pri odstavkih o Slovencih in slovanskih prevodih sv. Pisma je moral sodelovati Küzmič sam. Žal tega Predgovora ponatisi knjige niso več vsebovali.« (Vilko Novak, *Izbor prekmurskega slovstva*, Ljubljana 1976, str. 50.)

To delo je dobilo svojo prvo širšo predstavitev (po že prejšnji omembi bratislavske sredine in posameznih izobražencev, kot so bili Jurij Ribay, Janez Žiga Popovič, Jožef Dobrovsky, Jernej Kopitar) in literarnozgodovinski opis leta 1826 v *Zgodovini slovanskih jezikov in literatur* Pavla Jožefa Šafaříka. V knjižni slovenščini so bili Predgovori prvič objavljeni leta 1981 (Mihael Kuzmič, *Predgovori Števana Küzmiča*) in leta 1994 v knjigi *Protestantski katekizem*.

Uvodi v posamezne knjige *Nove zaveze*, ki so bili prav tako objavljeni samo v izdaji 1771, so po mnenju bibličista Franceta Rozmana prvi splošni uvod v sveto pismo *Nove zaveze* v slovenščini in imajo svojo strokovno vrednost še danes, saj ne temeljijo na bibličističnih teorijah, ampak večinoma na podatkih iz časov patristike, ki imajo svojo trajno vrednost.

Küzmičeva teološka naravnost je bila po solidni

izobrazbi usmerjena v Luthrov teološki okvir, v katerem se je zavestno opredelil za primat Božje besede, ki se naj v vseh cerkvenih in izobraževalnih dejavnostih podaja v ljudem razumljivem jeziku. Iz tega vidika razumemo tudi zaporedje pripravljanja in izdajanja njegovih literarnih del, saj je začel najprej z abecednikom, nadaljeval z malim katekizmom in končal s prevodom in izdajo *Nove zaveze*. Žal pa nimamo ohranjenega njegovega prevoda *Stare zaveze*, ki bi naj bil tudi pripravljen, a je zgorel v požaru hiše. Začel je pripravljati pesmarico cerkvenih pesmi, a ga je smrt prehitela. Njegove pesmi je uporabil v svoji pesmarici *Nouvi Graduval* (1789) njegov naslednik v duhovniški službi v Šurdu od leta 1780 dalje, Mihael Bakoš. Ta zaokrožen pregled literarnega dela nam kaže teologa praktika, ki ne poudarja posameznih teoloških disciplin in bibličnih nauk na račun celote. Svoje teološko znanje želi z govorno besedo kot uravnoteženo celoto prenesti vsemu občestvu v Šurdu, kateremu služi; po pisani besedi pa svojemu širšemu slovenskemu občestvu na Ogrskem.

Števan Küzmič je bil pristaš pietistično-prosvetljenske smeri v luteranstvu svojega časa, na kar je poleg osebnih predispozicij vplivala tudi sredina, v kateri se je šolal in pozneje deloval. Pietizem kot duhovno gibanje sta začela Spenner in Francke v mestu Halle na Saškem že v 17. stoletju, močno središče pa je nastalo tudi v Bratislavi, kjer se šolajo protestantski pastori vse v naš čas. Pomen in poudarek pietizma od Spennerja, preko Küzmiča in vse v naš čas je v neogibnosti poglobljenega verovanja v svetopisemske resnice in na pobožnem življenju (praxis pietatis). Tu velja tudi poudariti, da so ravno mecenji in dobrotniki iz pietističnih krogov v Bratislavi spodbujali ter moralno in materialno pomagali Števanu Küzmiču, kakor pred njim že drugim piščim duhovnikom, pri pisanju, prevajanju in izdajanju verskih tiskov.

Pomen *Nouvega zakona* in drugih izdaj je raziskovalec prekmurskega protestantizma Franc Šebjanič strnil v misel, da je »hkrati s tako svojo dejavnostjo Küzmič bistveno spodbudil proces nacionalnega osveščanja svojih rojakov med Muro in Rabo ter na Šomodjskem. V šolske ustanove zahodne Ogrske so se vpisovali ukaželjni slovenski mladinci, v Nemes Csóju so nastopali 'učitelji prekmurskega slovenskega življa' in samo nekaj let po njegovi smrti – ob objavi tolerančnega patenta – je protestantizem v Prekmurju doživel svoj prepod in razmah, ki je nedvomno vplival tudi na vsesplošno kulturno in narodno-politično življenje celotnega Prekmurja« (*Zbornik Števana Küzmiča*, Murska Sobota 1974, str. 47).

Mihael Kuzmič

MIKLOŠ KÜZMIČ

IN SLOVENSKI PROTESTANTI

Zadnje čase je kar veliko napisanega in tudi objavljenega o prekmurskem katoliškem duhovniku in prvem katoliškem prekmurskem piscu sedmih knjig. V zadnjem času so bile odkrite in tudi objavljene, predvsem po zaslugi naslovnega škofa dr. Jožefa Smeja, dobrega poznavalca Küzmičevega življenja in dela.

Nekaj časa je prevladovalo mnenje, da so bili Küzmič in njegovi starši evangeličani in da je postal v köszeški sirotišnici Küzmič konvertit, kakor številni drugi, saj v svojih pesmih opeva vse, razen svojih staršev, kakor da bi se jih izogibal zaradi verskih razlogov. Vendar je v katoliški krstni knjigi župnije pri Gradu zapisan 15. septembra krst otroka z imenom Mikloš Küzmič, leta 1740 pa še sestre Suzane.¹

Küzmič je posvečal veliko skrb izobraževanju prekmurskih otrok, tako katoliških kot evangeličanskih, s tem da so slednji postali potem konvertiti, torej so prestopili iz evangeličanske vere v katoliško. Pri tem se je izkazal kot velik dobrotnik prvi sombotelski škof leta 1777 ustanovljene sombotelske škofije, János Szily.

V času delovanja Mikloša Küzmiča se je v köszeškem zavodu in gimnaziji izšolalo iz Prekmurja 27 duhovnikov in 10 učiteljev, medtem ko jih je veliko izbralo druge poklice. Küzmič je iz svoje župnije izprosil pri škofu sprejem v köszeški zavod in gimnazijo 38 dijakom, od teh je bilo 28 konvertitov. Posredoval je prav tako za dijake drugih prekmurskih župnij, skupaj, po Smejevem poročanju, kar 123 dijakom².

Med konvertiti naj omenimo le nekaj imen: Nikolaj Küzmič, nečak M. Küzmiča iz Dolnjih Slaveč (1763)³, Peter Borkovič iz Vučje Gomile (1774), Adam (1770) in Janez Rittoper iz Kuštanovec, Franc Hujs (ok. 1774) iz Ivanovec, Franc Berke (1769) iz Ratkovec.

Prekmurski dijaki so v Köszegeu stanovali v Semenišču spreobrnjenec, imenovanem Seminarium Convertitarum, pozneje znanem pod imenom Kelz-Adelffy árvalház (Sirotišnica Kelz-Adelffy). Ime je dobila po dobrotnikih, ki sta zapustila večji del premoženja temu zavodu.

Zanimive so tudi okoliščine glede toleračnega patenta. Znano je, da je sombotelski škof Szily nasprotoval odredbam cesarja Jožefa II. Tako je na primer tolerančni patent, ki ga je cesar izdal 29. oktobra 1781, Szily objavil komaj 9. julija 1782; po tem patentu

protestantski duhovniki glede duhovniških opravil niso več podložni katoliškim župnikom. Božja služba se lahko opravlja tudi drugje, ne le v tako imenovanih artikularnih krajih. V kronostihu 30. decembra 1783 M. Küzmič želi, da bi Szily doživel preklic tega toleračnega patenta. Szily je namreč dovolil, da je M. Küzmič prevedel v prekmurščino ta cesarsko-kraljevi odlok, stroške prevoda pa naj bi poravnal visoki kraljevski namestniški svet v Požunu. Prevod v prekmurščino je bil po sodbi Küzmiča potreben zato, ker se je baje širila govoric: »Ko je bil rimski papež na Dunaju, so pred cesarjem in škofi pretresli vprašanje ver; med drugimi je bila kar najbolj potrjena luteranska«.

Papež Pij VI. je prispel na Dunaj 22. marca 1782 z namenom, da bi cesarja pregovoril, da odneha s proticerkvenimi ukrepi. Tja je prišel tudi sombotelski škof Szily in papež ga je sprejel 3. aprila 1782. Ker je Jožef II. videl v škofu svojega nasprotnika, mu je prepovedal nadaljnje bivanje na Dunaju in naročil, da se mora v roku 24 ur odpraviti v Bratislavo, tam o svojem dejanju odgovarjati pred Kraljevskim namestniškim svetom (coram Consilio Locumtentiali) in se potem takoj vrniti v svojo škofijo.

V pismu z dne 20. maja 1782 Küzmič med drugim, ko ima spet dva evangeličanska dijaka za sprejem v sirotišnico, škofu piše: »O ko bi le mogli vse take nedolžne duše iztrgati nekatoliškim staršem, da bi jih vzgojili v zveličavni veri. Toda joj! V tem kotu je v naši duhovni žetvi že odklenkalo, kajti v te kraje je vdrl duhovnik augsburške veroizpovedi, ki je skozi 14 dni delil sveto večerjo ne samo našim Slovencem, ampak tudi Ogrom in Nemcem, ki so množično skupaj vrel k njemu. Zapeljivec je sicer že odšel, vendar v upanju, da se vrne. O da se ne bi nikoli.« Tukaj Küzmič misli na evangeličanskega pastorja Mihaela Bakoša, ki je prišel iz Šurda, kjer je služboval kot pastor namesto predhodnika Števana Küzmiča; in prišel leta 1782 potrjevat v veri evangeličanske vernike, nakar se je leta 1783 preselil kot pastor v Križevce v Prekmurju in spet ustanovil eno prvih treh evangeličanskih cerkvenih občin v Prekmurju.

Naslednja zanimivost je Küzmičev odnos do prevoda *Novega zakona*, ki ga je leta 1771 za prekmursko govoreče

prebivalstvo oskrbel Števan Kūzmič. Mikloš Kūzmič je škofu Szilyju 1. 11. 1777 med drugim pisal: »... menim, da moj trud pri prevajanju evangelijev ni zaman, saj slovensko ljudstvo željno pričakuje, da bi videlo tisk v svojem jeziku. Vidi ga sicer, in vendar – o da ga nikoli ne bi bilo videlo – namreč knjigo *Nouvoga zákona*, ki vsebuje prevod v ta naš jezik. Knjigo so prinesli k nam iz saksonske tiskarne. Knjiga nehote zbuja odpor in bi jo kot tako morali iztrgati iz rok katoličanov, ker je izpod peresa krivoverskega avtorja, Števana Kūzmiča, surdanskega predikanta, ki mi je sicer soroden po priimku, ne pa po veri. Ko to knjigo z užitkom berejo zlasti tisti, ki drugega jezika ne razumejo, je od njene uporabe ne bo mogoče zlahka in s potrpežljivostjo odvrniti, dokler ne bomo namesto nje natisnili naših knjig. V nemajhno zadrego nas spravlja to, da naši nasprotniki za svoje vernike žrtvujejo dneve in noči in so nenehno na delu. Bolj si prizadevajo za to, da bi svoje utrdili v sekti, druge pa zapeljali, kakor pa mi, da bi naše potrdili v veri, blodeče pa spravili nazaj na pravo

pot.«⁴

Seveda želje, da prevoda Števana Kūzmiča ne bi bilo, ne izraža zaradi slovstva, ampak zaradi vere. Zavedati se moramo tudi dejstva, da je tridentinski koncil prepovedal katoličanom uporabo *Svetega pisma*, ki bi ga bili prevedli ali izdali nekatoličani.

Še bi lahko našli zanimivosti, ki bi osvetlile to stran odnosov in pojasnile prostor in čas ter dokazale, da protireformacija v tem prostoru vseeno ni bila tako kruta kot drugje in da je bila uporabljena zanimiva posebna metoda tako imenovane evangelizacije. Mikloš Kūzmič je bil nedvomno goreč privrženec katoliške vere tako s telesom, dušo in duhom, vsaj tako izpričujejo njegova pisma škofu in njegova dejanja v praksi, zato nas ob vsem tem ne preseneča njegov odnos do evangeličanov, še posebno v tistem času, ko se je morala potrjevati in dokazovati hkrati tudi nova sombotelska škofija, k čemer je veliko pripomogel sam Mikloš Kūzmič tudi s svojim odnosom do protestantov.

Franc Kuzmič

¹ Liber Baptizatorum. I. kōtet, Felső-Lendva.

² J. Smej, Skrb Mikloša Kūzmiča za dijake, v: ČZN 1997, 1, 5-15.

³ V oklepaju je letnica rojstva.

⁴ J. Smej, Se je Mikloš Kūzmič v svojem prevodu *Evangeliomov* res nasanjal na Štefana Kūzmiča?, v: Slavistična revija (Ljubljana) 45 (1997) 3-4, str. 537.

PROTESTANTI V IMENIH LJUBLJANSKIH ULIC

Kot vsa mesta je imela tudi Ljubljana v starejšem času tradicionalna poimenovanja okolišev, trgov in ulic. Oštevilčenje hiš ni bilo pregledno, temveč so hiše dobivale številke po času, ko so bile zgrajene. Z letom 1874 pa je tudi Ljubljana dobila ulična imena in oštevilčenje hiš ob njih po takrat najsodobnejšem Winklerjevem sistemu. Iz njega se je razvil še zdaj veljavni sistem. V prvem času so bila imena nemška ali dvojezična, župan Ivan Hribar pa je vpeljal enojezična slovenska imena.

Prvo poimenovanje, ki se posredno tiče protestantizma, je bila leta 1876 izvršena sprememba nemškega imena *Hrenove ulice* (imenuje se po hrenu, ki so ga gojili ob njej) iz *Krenngasse* v *Chröngasse*, torej poimenovanje po uničevalcu protestantizma Tomažu Hrenu (Chrön je nemška oblika priimka). Zakaj se je to zgodilo, lahko samo ugibamo; morda so že vedeli, da bo Trubar dobil ulico v Ljubljani?

Naslednje leto (1877) je dobila ulica med šentjakobskim mostom in tedanjim Trgom svetega Jakoba ime *Trubarjeve ulice* - *Trubergasse*, ker je tam nekdanj stala Trubarjeva hiša. Ime te kratke ulice je izginilo 1952, ko je postala del Levstikovega trga.

Župan Ivan Hribar je dosegel leta 1898 eno preimenovanje in eno poimenovanje. Nekdanje Dolge ulice so postale *Dalmatinova ulica*. Na novo je nastala *Bohoričeva ulica*.

Izjalovila sta se dva predloga: 1903 je Hribar propadel s predlogom, da bi ulico poimenovali po *Ivanu Ungnadu*, znamenitem podporniku protestantizma; ulica je dobila ime, ki ga nosi še danes: *Vrhovčeva*. 1906 je Anton Aškerc predlagal, naj novo urejena ulica od evangeličanske cerkve do tedanje Kolizejske (današnje Puharjeve) dobi ime po pastoru *T. Elzeju*: ta je v 19. stoletju objavil več tehtnih razprav o slovenskem protestantizmu, prvi objavil Trubarjeva pisma in zaslovel s svojimi odkritji tudi v evropskem prostoru. S predlogom pa se ni strinjal Hribar, saj je Elze pisal v nemščini, Hribar pa je (za tisti čas razumljivo) poudarjal izključno slovenske velmože.

Zadnje poimenovanje v avstroogrskih časih se je zgodilo 1912: park, v katerem stoji Trubarjev spomenik, je dobil ime *Trubarjev park*. Predlog je že prej dal Aškerc. Ime je kasneje ugasnilo, potem ko je bila v bližini zgrajena pravoslavna cerkev.

V času prve Jugoslavije je ena sama ulica dobila ime po protestantu: leta 1928 *Küzmičeva ulica* v čast Števanu Küzmiču. Pač pa so leta 1941 ob italijanski okupaciji potegnili iz predala prvega ljubljanskega tiskarja *Janža Mandelca* in po njem preimenovali Švabičevo ulico, saj ta tedaj seveda ni smela nositi imena po poveljniku enote, ki je po prvi svetovni vojni zaustavila pri Logatcu prodirajočo italijansko vojsko. Toda Mandelc je ulico leta 1945 izgubil, nove pa ni dobil.

V drugi Jugoslaviji je bila 1952 Trubarju odvzeta kratka ulica ob njegovi nekdanji hiši, v njegovo čast pa je bila v *Trubarjevo* preimenovana *Sv. Petra* cesta. Nato se 22 let ni našlo nič, 1974 pa je Ljubljana dobila še *Kreljevo ulico*.

V samostojni Sloveniji je bilo predlagano ime *Park slovenske reformacije* za park na nekdanjem zemljišču evangeličanske cerkve, postopek pa še ni končan.

Bera torej ni posebno bogata: le pet ulic in en predlog, ob dveh izgubljenih poimenovanjih (Trubarjev park, Mandelčeva ulica) in dveh predlogih v prazno (Ungnad, Elze).

Na čakalni listi ostajajo zlasti: Peter Bonomo, Lenart Budina, Jurij Dragolic, Nikodemus Frischlin, Lukež Klinc, Jernej Knafel/Knafelj, Peter Kupljenik (sežgan na Campo dei Fiori v Rimu), Janž Mandelc (tiskar), Hieronymus Megiser (dal slovenščini mesto med velikimi jeziki Evrope), dr. Lenart Mertlic, Janž Schweiger, Krištof Spindler, Hans Ungnad, Mihael Tiffernus (znameniti humanist, kancler wittenberskega vojvode), Peter Pavel Vergerij, Matija Vlašič [Mačič?] Flacius Illyricus, Pavel Wiener, Janž Znojilšek. Ulico si zasluži tudi Theodor Elze (1823-1900, pastor v Ljubljani). Prestolnica je s Küzmičevo ulico svoj dolg do prekmurskih protestantskih avtorjev samo deloma izpolnila.

Od znamenitih protestantov, ki niso bili posebej povezani z našim prostorom, imamo v Ljubljani (že od 1892) cesto, ki nosi ime po *Amosu Komenskem* (1592-1670). Tudi ta seznam bi se dalo razširiti. Johannes Kepler npr. je nekaj časa bival na Petanjcih.

Med kraji, po katerih bi se lahko imenovali ljubljanske ulice, so vsaj Urach (edini kraj zunaj Slovenije s Trubarjevim spomenikom!), Derendingen (kraj, kjer je Trubar deloval do smrti in bil pokopan) in Wittenberg (Luthrovo mesto, kjer se je tiskala Dalmatinova *Biblija*).

Božidar Debenjak

PREGLED DRUŠTVENE AKTIVNOSTI V LETU 2003

Zaradi izrednih razmer, v katerih se je znašlo društvo ob koncu leta 2002, po smrti predsednika O. Norčiča in odpovedi tajnika in blagajnika društva G. Fila, smo morali poiskati nove poslovne prostore in spremeniti sedež društva, izbrati novo blagajničarko, na volilnem občnem zboru pa tudi predsednika, nov izvršni odbor in tajnico društva. Društvo je v letu 2003 opravilo tele pomembnejše aktivnosti:

Imenovali smo blagajničarko ter uredili blagajno za leto 2002, izdelali bilanco stanja in izkaz poslovnega uspeha za AJPES.

Opravili smo spremembo sedeža društva iz Gosposvetske ceste 9 na Tivolsko cesto 50, temeljni akt in spremembo zastopnika društva; društvo je vpisano v register društev pri UE Ljubljana pod zaporedno št. 2058.

Vpisali SPD Primož Trubar v davčni register št. 54169542.

Pri Mestni občini Ljubljana smo najeli poslovni prostor za pisarniško dejavnost s površino 24,63 m² do ureditve društvenih prostorov na Ribjem trgu 2 v Ljubljani.

Izvedli smo volilni občni zbor 24. aprila v prostorih nekdanje občine Vič-Rudnik na Trgu mladinskih delovnih brigad v Ljubljani. Zbor je sprejel Poslanico ob 500. obletnici rojstva Primoža Trubarja, spremembe Statuta in sklepe za prihodnje obdobje ter izvolil predsednika in izvršni odbor društva. Po zboru je bila slovesna promocija 1. knjige Zbranih del Primoža Trubarja na Trubarjevini na Rašici.

Začeli smo dogovarjanja za imenovanje in vodenje državnega odbora za počastitev 500. obletnice rojstva Primoža Trubarja.

S pisarniško in informacijsko opremo smo uredili poslovni prostor na Tivolski cesti 50, kamor smo prenesli tudi društveni arhiv in slike slikarskih kolonij Primož Trubar v Moravskih Toplicah iz let 1995–2000.

Pripravili smo spletno stran SPD PT, ki obsega uvodnik predsednika V. Žaklja, opis temeljev in ciljev ter Statut društva.

Od 14. do 16. junija smo izvedli dvodnevni izlet v Prekmurje in Slovensko Porabje (20 udeležencev).

Dne 31. avgusta smo se udeležili odkritja spomenika ob 220-letnici ponovne uvedbe božje službe v Puconcih.

Od 11. do 14. septembra smo izvedli 4-dnevno potovanje Po poteh najstarejše slovenske pisne dediščine v vzhodno Nemčijo (38 udeležencev) in muzeju Lutherhalle v Wittenbergu slovesno predali 1. knjigo Zbranih del Primoža Trubarja.

Ob prazniku dneva reformacije smo se 25. oktobra udeležili odkritja spominske plošče Števana Kuzmiča v slovenskem jeziku v Surdu na Šomoškem (Madžarska) Z Ministrstvom za kulturo RS smo 30. oktobra pripravili osrednjo državno počastitev dneva reformacije v Linhartovi dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani in posredovali slavnostne govornike za proslave v Gornji Radgoni (dr. M. Kmecl), Murski Soboti (dr. B. Debenjak), na Rašici (mag. V. Žakelj) in v Krškem (dr. M. Kmecl).

Udeležili smo se odprtja razstave 9. slikarske kolonije Primož Trubar v Moravskih Toplicah, ki je bila v razstavišču PAC v Murski Soboti.

Dali smo pobudo za ustanovitev Centra za proučevanje protestantskega gibanja in koordinacijo projektov s področja protestantizma na Slovenskem ob skorajšnji vključitvi Slovenije v Evropsko unijo.

Od oktobra 2003 smo uvedli stalno tridnevno dežurstvo na teden v društvenih prostorih na Tivolski cesti 50.

Ob 403. obletnici sežiga protestantskih knjig smo 19. decembra na Mestnem trgu v Ljubljani pripravili prireditev Vrnimo knjigo ljudem v režiji A. Mlakarja in nagovorom županje D. Simšič.

Izdelali smo predlog za novo revijo o protestantizmu Stati inu obstati in z razpisom pridobili več kot 20 sodelavcev in več sponzorjev.

Sprejeli smo pobudo Valvasorjevega raziskovalnega društva Krško za sodelovanje v projektu Adam Bohorič, Jurij Dalmatin in J. V. Valvasor z možnostjo ustanovitve podružnice.

Opravili smo priprave za ustanovitev podružnice SPD Primož Trubar v Radovljici

SREČANJE SLIKARJEV »TRUBARJEVI KRAJI« NA RAŠICI

V okviru praznovanj občinskega praznika je Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar, podružnica Rašica, v sodelovanju z Občino Velike Lašče lani priredilo že 21. srečanje slikarjev z delovnim naslovom Trubarjevi kraji. Naše društvo tako uspešno nadaljuje tradicijo srečanj, ki jih je nasledilo od KUD Primož Trubar iz Velikih Lašč.

Udeleženci letošnjega srečanja:

Lojze Adamlje, Ljubljana
Aleksander Arhar, Rob
Marina Bahovec, Ljubljana
Skender Bajrovič, Ljubljana
Nikolaj Beer, Izlake
Lucijan Bratuš, Ljubljana
Janez Knez, Trbovlje
Martina Koritnik Fajt, Krško
Suzana Komel, Ljubljana
Samo Kovač, Stope
Dušan Laharnar, Ljubljana
Janez Mohorič - Mokrnk, Jesenice
Leopold Oblak, Ljubljana
Milan Razboršek, Izlake
Tone Seifert, Ljubljana
Veljko Toman, Ljubljana
Danijel Tudjina, Ljubljana
Dušan Zekovič - Haze, Dvorska vas
Anton Zidar, Velike Lašče
Erika Železnik, Ig

Tradicionalno srečanje je ob nenehni skrbi za ustrezen umetniški in akademski nivo namenjeno predvsem predstavitvi in promociji naših krajev. Temu primerno smo se odločili za tak organizacijski pristop, da poskušamo v mesecu maju gostujoče umetnike popeljati vsako leto na drug predel naše občine. Ustvarjalcem nato prepustimo izbor tem in lokacij, dela pa lahko dokončajo tudi kasneje, do otvoritve razstave v galeriji Skedenj na Trubarjevi domačiji v začetku junija.

Matjaž Gruden

9. SLIKARSKA KOLONIJA PRIMOŽ TRUBAR V MORAVSKIH TOPLICAH

S pomočjo podružnice v Murski Soboti smo ob koncu septembra 2003 organizirali 9. slikarsko kolonijo. Na vabilo se je odzvalo osem slikarjev: Sobočanka iz Ljubljane Irena Brunec-Tebi, Lendavčan iz Ljubljane Zdenko Huzjan, iz Pule (Hrvaška) je prišel Fulvio Juričić, iz Črnuč Alenka Koderman in iz Žirov Tomaž Kržišnik, z nami so bili tudi Ljubljančana Branko Simčič in Anton Seifert ter Suzanne Király Moss.

Življenje v koloniji se je odvijalo po ustaljenem redu. Vsako popoldne smo slikarje popeljali naokrog, da bi se seznanili ne le z ožjim, ampak tudi s širšim območjem vzhodnega Goričkega. Doživeli smo prijetna srečanja z domačini. Večerjali smo vsak dan v drugem kraju, ob tem pa so se razvili pogovori in debate o slikarstvu in še čem. Kolonijo je zaključilo prijetno druženje na pikniku z odličnim bogračem.

Dela, ki so nastala v koloniji, smo razstavili 20. novembra v galeriji društva PAC v Murski Soboti. Ob razstavi smo izdali katalog z barvnimi reprodukcijami ter biografskimi podatki udeležencev. Profesor Franc Obal je opisal dela z vidika umetnostnega zgodovinarja. Njegovo strokovno oceno objavljamo v celoti.

Nikolaj Beer

Slikarski izraz **Irene Brunec Tebi** se v upodobitvah njenih razmišljanj o alienaciji odnosov med ljudmi in izgubljenih duhovnih vrednotah odraža v dramatično občutenem likovnem nagovoru. Toplino človečnosti zamenja podoba mrtvega človeškega telesa, preobraženega v zid, ki se kot kamnita razvalina, kot kup kamenja, spreminja v svoj spomenik. Občuteno prizadetost neustavljivega procesa izrazi slikarka v sivo modrem monokromatičnem barvnem ozračju vizionarsko občutenega sveta, v katerem se zdi da ostaja človeku samo še upanje in vera v resničnost sveta duhovnih resnic.

Zdenko Huzjan se v svojih slikah usodno veže na občutje panonskega sveta, spoznavnega v svoji brezmejnosti in očarljivi tišini neizrazitega, zamegljenega kolorita. Figura, osvobodjena telesnosti, postane nosilka različnih pomenov slikarjevih poetično občutenih duhovnih prizorišč na zemlji in na nebu, zlitih s slikarjevo notranjo ranljivostjo, in tankočutnostjo upodabljanja reminiscentnih zapisov in vračanj v globine poduhovljenega prostora svojega spočetja in bivanja.

Slikar **Fulvio Juričić** prihaja iz mediteranskega sveta.

Ni čudno torej, da se je njegovo občutje sveta krajine na severu, kjer je ustvarjal v času kolonije, odrazilo v turobnem, hladno občutenem razpoloženju. To je izraženo v črno sivih tonih kolažiranega nosilca slikovnega polja, iz katerega se iz ozadja, ob robovih, lušči pritajena svetloba. Status slike kot umetniškega objekta potrdi slikar z leseno deščico, vpeto v točno določene prostorske koordinate, križane znotraj konstrukcije vertikalnih in horizontalnih robnih stičišč.

Suzanne Király Moss nadaljuje s ciklusom slik označenih s simbolnim pomenom "poti", ki jo razumemo kot življenjski tok, prehojeno pot, potok ustvarjalne energije po različnih poteh in v kanalih, speljanih v razparcelirani in prekopani domači krajini. Reduciranje predmetnega sveta polj, dreves, poti in kanalov označi slikarka z barvnimi ploskvami, lisami in črtami, prepojenimi s posebno energijo pripekajočega sonca in napolnjenimi s hladom zelenega rastlinja.

Alenko Koderman je navdihnili dinamika prekmurske ravnice, občutena v obraščenosti z visoko, v vetru pozibavajočo se travo. Svoj prehod v upodabljanje mikro sveta narave naznani slikarka z upodobitvijo intimno občutenih motivov cvetja in redko obraščenega drevja, zraslega na obronkih skope, skorajda opustele zemlje.

Dela **Tomaža Kržišnika** prepoznavamo po njegovi specifični interpretaciji prekmurske krajine z linearno izvedenimi, prostorsko občutenimi mejnimi pasovi, in slojevitimi, terasasto učinkujočimi višinskimi nivoji. Tokrat je svojo interpretacijo diagonalno zastavljene njive povezal z bučami, s predmetom, ki na simbolni ravni odkriva značilnosti panonskega sveta.

Ustvarjalnost **Branka Simčiča** korenini v postimpresionistični slikarski praksi. Z njo preoblikuje vidni svet Tešanovec in okoliških krajev v geometrizirano podobo, sestavljeno iz barvnih ploskev in reduciranih zemeljskih tonov rjave, zelene in oranžne barve. Vzdušje spokojnosti krajine izrazi slikar z atmosfersko svetlobo, ujeto v odprtem prostoru v naravi, kjer so nastale Simčičeve slike.

Anton Seifert nas je tokrat presenetil z novim konceptualnim slikarskim pristopom. Triptih, sestavljen iz treh samostojnih delov, razkriva avtorjevo osebno interpretacijo klasične sakralne motivike. S prvo sliko nas slikar uvede v zakulisje barantanja in poigravanja z usodo Odrešenika, utelešenega v rdeči barvi in igralnih kockah, predmetih zla. V drugi sliki lahko razberemo simboliko umivanja rok po izrečni smrtni obsodbi. Tretja slika, bolje rečeno objekt, pa ponazarja prisposodobnost hostije, Odrešenikovega telesa, ki ga uživamo kot živo vodo, čutimo kot neusahljiv vir življenja in smatramo kot predmet zveličanja.

Franc Obal

Kratko poročilo o opravljenem delu podružnice Murska Sobota v letu 2003

V skladu s programskimi usmeritvami smo v podružnici SPD Primož Trubar v Murski Soboti skozi svoje delo in aktivnosti širili vrednote protestantizma, povdarjajoč pomen le-tega za oblikovanje slovenskega naroda. Posebno pomembno je, da te vrednote niso bile le pomemben dejavnik v zgodovinskem razvoju Slovencev kot naroda, ampak so prevedene v današnji čas in današnje okolje pomembna popotnica za enakopravno vključevanje slovenske države v evropske povezave.

Člani podružnice smo se skozi celotno leto 2003 po svojih močeh odzivali na aktivnosti, ki jih je izvajalo vodstvo samega društva v širšem slovenskem prostoru. Obratno pa smo vodstvo in člane SPD Primož Trubar iz »centrale« uspešno vključevali v dogajanja in aktivnosti na našem območju. To tudi pomeni, da je sodelovanje med podružnico in osrednjim društvom bilo vsebinsko bogato, vsestransko in korektno.

Seveda smo v podružnici poseben poudarek namenili pomenu protestantizma za naše območje in umeščanju dela in vloge prekmurskih protestantskih piscev v širši slovenski in ostali prostor. Kljub prizadevanjem pa nam v preteklem letu ni uspelo začeti z zastavljenim projektom Prekmursko protestantsko slovstvo, tako da realizacija tega tudi v prihodnje ostaja naša prioriteta.

Ob navedenem želimo še posebej izpostaviti našo aktivnost pri obeleževanju posebnih zgodovinskih dogodkov in praznovanju dneva reformacije.

Pregled izvedenih aktivnosti:

1. Sodelovanje naših članov na izletu v organizaciji matičnega društva.
2. Aktivno sodelovanje pri proslavitvi 220. obletnice Evangeličanske cerkvene občine Puconci:
 - znanstveni del – simpozij
 - osrednja svečanost z otvoritvijo spomenika.
3. Izvedba 9. slikarske kolonije »Primož Trubar« v občini Moravske Toplice:
 - postavitev razstave in izdaja spremljajočega kataloga
4. Obisk otvoritve spominske plošče Štefanu Küzmiču v slovenščini na evangeličanski cerkvi v Šurdu na Madžarskem (en avtobus) 25. oktobra.
5. Organizacija proslave ob dnevu reformacije v evangeličanski cerkvi v Murski Soboti ob sodelovanju orkestra slovenske policije.
6. Sodelovanje na osrednji proslavi dneva reformacije v Ljubljani.

Na podlagi podanih poročil, razprave in predloga komisije za sklepe je občni zbor dne 24. 04. 2003 soglasno sprejel tele sklepe:

SKLEPI OBČNEGA ZBORA SPD PRIMOŽ TRUBAR

1. Društvena dejavnost bo osredotočena na uresničevanje Poslanice, ki naj bo posredovana najširšemu krogu dejavnikov v Republiki Sloveniji in tujini. Neprekinjene vsakoletne akcije, ki naj se začnejo takoj, naj se stopnjujejo tako, da bodo dosegle vrhunec v Trubarjevem letu 2008.

2. Društvo si bo prizadevalo za povečanje števila članov in ustanavljanje novih podružnic na vseh območjih, na katerih se bo pokazala potreba in možnost (Primorje, Gorenjska, Koroška). Zaradi že zdaj velikega števila članstva bo društvo sčasoma prenašalo nekatere dele dejavnosti na podružnice.

3. Glede na povečano dejavnost bo tajništvo društva poskrbelo za dežurno oziroma stalno službo v svojih društvenih prostorih.

4. Društvo si bo še naprej kar najbolj odločno prizadevalo za pridobitev društvenih prostorov in ureditev spominske zbirke (muzeja slovenskega protestantskega izročila) v nekdanji Trubarjevi hiši na

Ribjem trgu 2 v Ljubljani in za opredelitev statusa Trubarjevine na Rašici kot slovenskega narodnega kulturnega spomenika.

5. Trajna društvena skrb bo namenjena rednemu izdajanju in najširšemu uveljavljanju *Zbranega dela* Primoža Trubarja. Društvo bo vztrajalo, da se projekt uresniči do 500. obletnice Trubarjevega rojstva junija 2008.

6. Društvo bo s svojimi pobudami prispevalo k bogatitvi osrednje in drugih prireditev ob dnevu reformacije, ki naj bo tudi vsakoletna vrhunska manifestacija spoštovanja izročila slovenskega protestantskega gibanja nasploh.

7. Društvo bo organiziralo izlete in družabna srečanja kot stalno obliko delovanja za zbližanje članstva, predvsem pa kot opozarjanje na slovensko protestantsko izročilo v tujini in doma in seznanjanje članstva z delovanjem slovenskih protestantov v preteklosti in sedanjosti. Glede na teritorialno organiziranost članstva bodo posamezne pobude uresničevale podružnice.

8. Društvo bo izpopolnilo in popestrilo društveno glasilo *Stati inu obstati*.

Na podlagi teh sklepov je vsako leto izdelan podroben letni program.

VODSTVO

SLOVENSKEGA PROTESTANTSKEGA DRUŠTVA PRIMOŽ TRUBAR

Izvršni odbor

Nikolaj Beer
Geza Farkaš
Rudi Cipot
Geza Džuban
Tone Frelj
Matjaž Gruden
Ludvik Horvat
Marko Kerševan
Vladimira Mesarič
Srečko Reher
Bela Sever
Dušan Voglar
Viktor Žakelj

Tajnica društva

Marija Kuhar

Blagajničarka

Bogdanka Pirc Marjanovič

Nadzorni odbor

Rudi Kokalj
Janez Malačič
Jože Štivan

SLOVENSKO PROTESTANTSKO DRUŠTVO

PRIMOŽ TRUBAR

v katero se ne glede na življenjski in svetovni nazor, versko in politično pripadnost ter narodnostno opredeljenost združujemo vsi, ki spoštujemo bogato izročilo slovenskega protestantizma, se obrača na znanstvene in izobraževalne zavode, državne organe Republike Slovenije, verske skupnosti, civilnodružbene organizacije, strokovna društva, znanstvenike, množična občila in vso slovensko javnost s

POSLANICO

s pozivom za kar najbolj ustvarjalno, strokovno plodno, spoštljivo, povezujoče, zavezujoče in spodbujajoče proslavljanje bližajoče se 500. obletnice rojstva

PRIMOŽA TRUBARJA

JUNIA 2008

Poslanico izreka Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar v skladu s svojimi programskimi izhodišči, med katerimi je v ospredju varovanje in osmišljanje kulturnega izročila slovenskih protestantov. Društvo želi širiti in utrjevati zavest, da je to izročilo nastalo v oblikovanju Cerkve Božje slovenskega jezika in da je temeljnega pomena za razvoj in obstoj slovenske narodne samobitnosti ter njene vpetosti v evropski prostor. Društvo si prizadeva, da bi izjemni dosežki protestantov ne potonili v omalovaževanju in pozabi.

Primož Trubar je osrednja osebnost slovenskega protestantizma v 16. stoletju in hkrati najpomembnejša osebnost v razvijanju temeljev za oblikovanje slovenskega naroda. S spisi Primoža Trubarja se začena slovstvo v slovenskem knjižnem jeziku, poleg tega se z njimi začenjajo med drugim tudi zgodovinsko poročanje v slovenščini, teološko in filozofsko razpravljanje in pojasnjevanje v slovenščini ter sestavljanje pravnih besedil v slovenščini. S Trubarjem se začena javna raba imena Slovenci ter razglašanje enovitosti pripadnikov slovenstva ne glede na ločujoče deželne meje. Trubarjevo delo je ustvarilo temelje za postopno razvijanje slovenskega naroda, postopno miselno ozaveščanje o slovenskem narodu in njegovih zahtevah in postopno aktiviranje moči za uresničevanje spoznanih ciljev. Razumevanje in spoštovanje njegovega dela je izhodišče za prepoznavno in neizničljivo narodno samobitnost, s katero se Slovenci enakopravno vključujemo v najnovejše evropske in svetovne povezave.

Iz prepričanja o trajni veličini Trubarjevih dejanj in zamisli želi društvo ob približujoči se obletnici ves čas do 2008 še posebej spodbujati k celovitemu znanstvenemu preučevanju slovenskega protestantizma od 16. stoletja do zdaj, posredovanju raziskovalnih spoznanj najširši javnosti, ponatiskovanju in razlaganju protestantskih knjižnih del, porajanju na protestantizem tematsko vezanih umetniških del, ekumenskemu srečevanju verskih skupnosti, razvijanju dejavnih stikov s sorodnimi prizadevanji doma in v tujini, živahnemu seznanjanju z vsestranskimi dosežki slovenskega protestantizma, spominskim obeležjem doma, v zamejstvu in tujini, poimenovanju javnih zavodov, ulic, priznanj ipd. po zaslužnih protestantih, izdaji priložnostnega promocijskega gradiva in poštnih znamk itn., pa tudi k ureditvi statusa Trubarjeve domačije na Rašici in Trubarjeve hiše v Ljubljani. Dejavnosti, ki naj bi osmislile 500. obletnico rojstva Primoža Trubarja, ne morejo biti omejene le na nekaj zavodov ali organov, saj se prav vsaki neformalni skupini, naselju, šoli, zavodu, društvu in mediju ponujajo priložnosti za pripravo proslave, kulturne prireditve, predavanja, pogovora, razstave, zaokroženega niza informacij, zgibanke ali brošure, delne raziskave, ekskurzije, odkritja spominskega obeležja, poimenovanja ulice ali zavoda.

Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar je prepričano, da je treba za usmerjanje širokega proslavljanja ustanoviti vseslovenski odbor najuglednejših strokovnih in družbenih predstavnikov in da mora biti leto 2008 razglašeno za Trubarjevo leto.

Na podlagi 9. in 33. člena Zakona o društvih (Uradni list RS, št. 60/96), je občni zbor dne 24. 04. 2003 v Ljubljani sprejel

STATUT

Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar

I. SPLOŠNE DOLOČBE

Čl. 1

Slovensko protestantsko društvo – Primož Trubar (v nadaljnjem besedilu *Društvo*), je društvo, v katero se prostovoljno združujejo vsi, ki spoštujejo napredno izročilo slovenskega protestantizma, ne glede na življenjski in svetovni nazor, versko in politično pripadnost ter nacionalno opredeljenost.

Društvo deluje na območju Republike Slovenije.

Čl. 2

Društvo je pravna oseba.

Sedež *Društva* je v Ljubljani na Tivolski cesti 50/10.

Društvo ima svoj pečat. Pečat je okrogle oblike s premerom 3 cm, ki ima v sredini podobo Primoža Trubarja, v zgornjem delu napis SLOVENSKO PROTESTANTSKO DRUŠTVO, v spodnjem pa PRIMOŽ TRUBAR. Podružnica *Društva* ima v spodnjem delu dodatni napis PODRUŽNICA s sedežem.

Čl. 3

Društvo se lahko povezuje z drugimi organizacijami v R Sloveniji.

Društvo lahko samostojno sodeluje s tujimi ali mednarodnimi društvenimi organizacijami, ki so sorodne in imajo podobne namene in cilje.

Čl. 4

Delovanje *Društva* temelji na načelu javnosti, s tem da:

- o svojem delu obvešča javnost,
- se na seje organov *Društva* vabijo novinarji in

predstavniki organizacij obveščanja in drugih, za katere se glede na naravo obravnavane problematike smatra, da imajo kak interes,

- so zapisniki sej objavljeni v društvenih prostorih,
- so člani *Društva* seznanjeni z delom *Društva*.

Za zagotovitev javnosti dela *Društva* je odgovoren predsednik *Društva*, ki je hkrati pooblaščen, da daje informacije v zvezi z delom *Društva*.

II. CILJI IN NAMEN DRUŠTVA

Čl. 5

Društvo si prizadeva, da se v slovenskem prostoru spoznajo in ohranijo dosežki protestantizma ter se tako nadaljujejo progresivne ideje tega evropskega in hkrati slovenskega družbenega gibanja.

Društvo se zavzema za uveljavitev načel verske in splošne osebne svobode in odgovornosti vsakega posameznika; verskega in kulturnega pluralizma; medsebojne tolerance in spoštovanja med ljudmi znotraj naroda in med narodi; osebne in narodne samostojnosti in hkrati odprtosti nasproti svetu za sodelovanje, za sprejemanje in dajanje, pripravljenosti na tveganje in sprejemanje novega pri iskanju in ohranjanju temeljnega in bistvenega.

Društvo dosega svoj namen z naslednjimi nalogami:

- s strokovno znanstvenim proučevanjem slovenskega protestantskega gibanja in ovrednotenja njegovih doseganj na knjižnem, prosvetnem, verskem in družbenopolitičnem področju ter njihove predstavitve slovenski javnosti;
- s proučevanjem družbenoekonomskih pogojev nastanka, usmeritve in razvoja protestantskega gibanja;
- s prezentacijo vsega dosegljivega slovenskega protestantskega knjižnega opusa in publikacij v izvornikih in prevodih;
- z objektivnim ovrednotenjem vloge in pomena slovenskega protestantizma, da ne bi (p)ostajal zapostavljen, zamolčevan in marginaliziran, celo predstavljen kot nekaj za slovenski narod škodljivega in motečega;
- z ustvarjanjem in vzdrževanjem kulturnih in drugih stikov s sorodnimi prizadevanji in gibanji doma in v tujini ter zagotavljanje pretoka civilizacijskih in kulturnih dosežkov drugih narodov;
- s predstavitvijo pomembnejših dosežkov in dogodkov prek samostojnega glasila in drugih sredstev

javnega obveščanja;

- s prizadevanji za poimenovanje javnih institucij in nacionalnih priznanj po zaslužnih možeh slovenskega protestantizma;

- z uveljavljanjem enakopravnosti življenjskega in svetovno nazorskega, posvetnega, verskega in političnega prepričanja; vključno z zavzemanjem za enakopravni položaj samostojne slovenske protestantske cerkve z drugimi verskimi skupnostmi v Sloveniji;

- z založniško dejavnostjo s področja dejavnosti društva in v skladu z veljavnimi predpisi.

- da varujejo ugled *Društva*.

Čl. 8

Članstvo v *Društvu* preneha:

- s prostovoljnim izstopom iz *Društva*, če član poda izvršnemu odboru pisno izjavo o izstopu;

- z izključitvijo člana na podlagi sklepa častnega razsodišča, ki ga mora v primeru pritožbe potrditi tudi občni zbor;

- s prenehanjem delovanja *Društva*.

IV. ORGANIZACIJA DRUŠTVA

III. ČLANSTVO

Čl. 9

Čl. 6

Organi *Društva* so:

- Občni zbor,

- Izvršni odbor,

- Nadzorni odbor,

- Častno razsodišče.

Društvo lahko ima Svet društva kot posvetovalni organ.

Član *Društva* lahko postane vsak državljan R Slovenije, ki mu je pri srcu Trubarjevo delo in je pripravljen sodelovati pri uveljavljanju protestantske kulturne, verske, jezikovno-slovesstvene, prosvetne in politične vsebine.

Čl. 10

Član *Društva* je lahko tudi tuj državljan.

Občni zbor.

Občni zbor je najvišji organ *Društva*, ki ga sestavljajo vsi člani *Društva*.

Občni zbor je lahko redni ali izredni. Redni občni zbor sklicuje predsednik *Društva* po sklepu izvršnega odbora praviloma enkrat letno.

Izredni občni zbor skliče izvršni odbor na svojo zahtevo ali na zahtevo ene tretjine članov *Društva* ali na zahtevo nadzornega odbora. Izvršni odbor je dolžan sklicati izredni občni zbor najkasneje v dveh mesecih potem, ko je prejel zahtevo. Izredni občni zbor sklepa le o zadevi, za katero je sklican.

Sprejem v članstvo potrди izvršni odbor *Društva* na podlagi izpolnjene pristopne izjave kandidata. O tem poroča občnemu zboru *Društva*.

Čl. 7

Pravice članov so:

- da uresničujejo svoje strokovne interese na področju dejavnosti *Društva*;

- da so seznanjeni s programom, delom in poslovanjem *Društva*;

- da sodelujejo pri delu in soodločanju v organih *Društva*;

- da v skladu z dogovorjenimi pravili koristijo skupne dosežke in rezultate delovanja *Društva*;

- da volijo in so izvoljeni v organe *Društva*.

Čl. 11

Dolžnosti članov so:

- da s svojim delom prispevajo k uresničevanju ciljev in nalog *Društva*;

- da spoštujejo statut in druge akte ter sklepe organov *Društva*;

- da redno plačujejo članarino, v višini, ki jo določi občni zbor *Društva*;

- da dajejo *Društvu* informacije, ki so potrebne za izvajanje skupnih dogovorjenih nalog;

O sklicu občnega zbora z dnevnim redom morajo biti člani *Društva* obveščeni najmanj sedem dni pred sklicem.

Občni zbor je sklepčen, če je prisotnih polovica članov. Če občni zbor ni sklepčen, se zasedanje odloži za 30 minut. Po tem času je občni zbor sklepčen, če je navzočih vsaj 10 članov *Društva*.

Občni zbor sprejema sklepe z večino navzočih članov *Društva*. Kadar odloča o spremembi statuta *Društva*

ali kadar voli člane organov *Društva*, mora za to glasovati dve tretjini navzočih članov.

Glasovanje je praviloma javno, če se člani ne odločijo za tajno glasovanje. Volitve organov *Društva* so praviloma tajne.

Čl. 12

Občni zbor razpravlja in sklepa:

- sprejema dnevni red občnega zbora,
- sprejema in spreminja statut in druge akte *Društva*,
- sprejema program dela *Društva*,
- sprejema finančni načrt in zaključni račun,
- voli in razrešuje izvršni odbor, nadzorni odbor, častno razsodišče in druge organe društva,
- voli in razrešuje predsednika *Društva*,
- odloča o višini članarine in sredstev za finančno-materialno poslovanje *Društva*,
- odloča kot drugostopenjski organ o pritožbah zoper sklepe izvršnega odbora, nadzornega odbora in častnega razsodišča,
- odloča o vključevanju oziroma združevanju *Društva* z drugimi sorodnimi organizacijami,
- odloča o drugih zadevah, ki jih predlagajo organi in člani *Društva*,
- sklepa o prenehanju delovanja *Društva*.

Posamezni predlogi za razpravo na skupščini morajo biti v pisni obliki poslani izvršnemu odboru najmanj 8 dni pred sklicem občnega zbora.

O delu občnega zbora se vodi zapisnik, ki ga podpišejo predsedujoči, zapisnikar in dva overovatelja.

Čl. 13

Izvršni odbor.

Izvršni odbor je izvršilni organ občnega zbora, ki opravlja organizacijska in strokovno tehnična opravila ter vodi delo *Društva* v času med dvema sejama občnega zbora po programu in sklepih, sprejetih na občnem zboru.

Izvršni odbor je za svoje delo odgovoren občnemu zboru.

Izvršni odbor šteje 9 članov. Predsedniki podružničnih odborov so člani izvršnega odbora po položaju.

Predsednik *Društva* je hkrati tudi predsednik izvršnega odbora po svojem položaju. V njegovi odsotnosti vodi delo izvršnega odbora namestnik – član izvršnega odbora, ki ga za tak primer določi izvršni odbor.

Čl. 14

Izvršni odbor se sestane po potrebi, najmanj pa dvakrat letno.

Mandat članov izvršnega odbora je 4 leta.

Čl. 15

Izvršni odbor opravlja naslednje naloge:

- sklicuje občni zbor,
- skrbi za uresničevanje programskih usmeritev *Društva*,
- pripravlja predloge aktov *Društva*,
- izdelava predlog finančnega načrta in skrbi za finančno in materialno poslovanje *Društva*,
- imenuje tajnika *Društva* in po potrebi posamezne komisije,
- izvaja druge naloge, ki izhajajo iz aktov *Društva* ali ga zanje pooblasti občni zbor.

V okviru izvršnega odbora se posameznim članom dajočasne ali trajne zadolžitve v zvezi s posameznimi področji dela društva.

Čl. 16

Izvršni odbor praviloma dela na sejah, ki jih sklicuje predsednik, v njegovi odsotnosti pa njegov namestnik.

Posamezne seje, razen dvakrat letno, ko se izvršni odbor sestane na seji, so lahko izvedene na osnovi tehničnih pripomočkov (el. pošta ipd.). Sklepi izvršnega odbora so sprejeti, če zanje glasuje večina članov izvršnega odbora.

Čl. 17

Svet društva.

Svet društva je posvetovalni organ, ki šteje do 20 članov. Člane Sveta društva izvoli občni zbor *Društva*. Mandat članov Sveta traja 4 leta.

Svet društva se sestaja po potrebi, oziroma vsaj enkrat letno. Svet društva razpravlja in oblikuje priporočila o vsebinskih in organizacijskih vprašanjih delovanja *Društva*.

Seje Sveta društva sklicuje in vodi predsednik Društva.

Čl. 18

Nadzorni odbor.

Nadzorni odbor spremlja delo izvršnega odbora in drugih organov *Društva* ter opravlja nadzor nad finančno-materialnim poslovanjem *Društva*.

Nadzorni odbor o svojem delu enkrat letno poroča občnemu zboru.

Nadzorni odbor je sestavljen iz treh članov. Člani izmed sebe izvolijo predsednika. Člani nadzornega odbora ne morejo biti obenem člani izvršnega odbora. Sklepi nadzornega odbora so veljavni, če jih potrdira vsaj dva člana ob prisotnosti vseh treh članov odbora. Člani nadzornega odbora so vabljeni na seje izvršnega odbora brez pravice glasovanja, oz. so seznanjeni z vsemi sklepi izvršnega odbora. Mandat članov nadzornega odbora je štiri leta.

Za svoje delo je nadzorni odbor odgovoren občnemu zboru.

Čl. 19

Častno razsodišče.

Častno razsodišče sestavljajo trije člani in dva namestnika, ki jih izvoli občni zbor za dobo štirih let.

Člani razsodišča izmed sebe izvolijo predsednika razsodišča.

Častno razsodišče se sestaja po potrebi na podlagi pisnih zahtev organov *Društva*, ki jih mora rešiti v roku 30 dni.

Za svoje delo je razsodišče odgovorno občnemu zboru.

Čl. 20

Za disciplinski prekršek *Društva* se šteje hujše nespoštovanje pravil in sklepov organov *Društva* ter vsako drugo ravnanje, ki prizadene interese in ugled *Društva*.

Kršitve so predvsem:

- kršitve določb statuta in aktov *Društva*,
- nevestno in lahkomišno izvrševanje sprejetih zadolžitev in funkcij v *Društvu*, če takšno dejanje škoduje *Društvu* ali škoduje njegovemu ugledu,
- širjenje zlonamernih vesti, ki bi škodovala *Društvu*.

Čl. 21

O prekrških odloča na prvi stopnji častno razsodišče. Zoper sklep častnega razsodišča se lahko prizadeti član v roku 15 dni pritoži občnemu zboru *Društva*, ki dokončno odloči o zaževi.

Čl. 22

Častno razsodišče lahko izreče članom *Društva* naslednje ukrepe:

- opomin,
- javni opomin z začasnim suspenzom izvrševanja funkcije,
- izključitev.

Za vodenje disciplinskega postopka se smiselno uporabljajo določbe zakonika o kazenskem postopku.

Čl. 23

Predsednik Društva.

Predsednika *Društva*, ki je po svojem položaju tudi predsednik izvršnega odbora, izvoli občni zbor za dobo štirih let.

Predsednik zastopa in predstavlja *Društvo* pred državnimi organi in drugimi organizacijami v državi in tujini ter pred tretjimi osebami.

Predsednik je odgovoren za zakonito delo *Društva* ter za delo *Društva* v skladu s statutom *Društva*. Za svoje delo je odgovoren občnemu zboru in izvršnemu odboru.

Čl. 24

Tajnik Društva.

Za opravljanje strokovno tehničnega dela in za koordinacijo med organi *Društva* imenuje izvršni odbor tajnika *Društva*. Tajnik je član izvršnega odbora po položaju.

V. FINANČNO IN MATERIALNO POSLOVANJE

Čl. 25

Dohodki *Društva* so:

- članarina,
- dotacije,
- dohodek od svojega dela (organizacija strokovnih srečanj, tečajev, založniška dejavnost),
- darila, volila,
- drugi zakoniti možni viri.

Čl. 26

Društvo razpolaga s finančnimi sredstvi v skladu s programom in letnimi finančnimi načrti, ki jih sprejme občni zbor. Na rednem letnem občnem zboru se obravnava in sprejema zaključni račun – poročilo.

Čl. 27

Premoženje *Društva* sestavljajo vse premičnine in nepremičnine, ki so kot last *Društva* vpisani v inventarno knjigo.

S premoženjem *Društva* upravlja izvršni odbor.

Čl. 28

Finančno in materialno poslovanje mora biti v skladu z načeli, ki veljajo za društva ter v skladu z veljavnimi predpisi (računovodski standardi za društva). Finančna evidenca se izvaja po načelih blagajniškega poslovanja.

Finančno poslovanje *Društva* se vodi preko računa pri za to pooblaščenih institucij.

Čl. 29

Finančne in materialne listine podpisujeta predsednik in tajnik društva.

Za pomoč pri urejanju finančno-materialnih zadev lahko izvršni odbor imenuje računovodjo – blagajnika *Društva*.

Za organizacijsko tehnična in poslovna opravila *Društva*, ki presegajo določen obseg, lahko prejmejo člani nagrado oziroma denarno nadomestilo. Kriterije nagrajevanja določa poseben pravilnik.

Za dela, ki so trajnega značaja in ki po obsegu presegajo neprofesionalen pristop, lahko *Društvo* sklene s posameznikom pogodbo o začasnem ali trajnem delu.

VI. PODRUŽNICE

Čl. 30

Društvo ima zaradi lažjega in preglednejšega dela lahko podružnice, ki so oblika dela *Društva*, organizirane po teritorialnem načelu.

Podružnico ustanovi Izvršni odbor društva na podlagi sklepa zbora podružnice.

V podružnico se vključijo člani s stalnim

prebivališčem na območju, na katerem deluje podružnica.

Podružnica ni pravna oseba in deluje v skladu z določbami statuta *Društva*.

Za nemoteno delovanje *Društvo* odreja podružnici 30% članarine, zbrane na območju podružnice. Podružnica lahko razpolaga tudi s sredstvi, ki jih pridobi z lastno dejavnostjo, dotacijami in financiranjem posebnih akcij. Podružnica lahko ima svoj transakcijski račun.

Organa podružnice sta zbor podružnice in odbor podružnice. Najvišji organ podružnice je zbor.

Notranja organizacija podružnice se uredi s poslovnikom in pravilnikom o finančnem poslovanju podružnice.

VII. PRENEHANJE DELOVANJA DRUŠTVA

Čl. 31

Društvo preneha delovati:

- na podlagi sklepa občnega zbora, če prenehajo pogoji in razlogi, ki so narekovali njegovo ustanovitev, ali v primeru, če se število njegovih članov zmanjša na manj kot deset,

- z odločbo pristojnega organa o prepovedi delovanja *Društva*.

V primeru prenehanja *Društva* se njegovo premoženje na podlagi 28. člena lahko prenese na *Društvo* s sorodno dejavnostjo.

VIII. KONČNA DOLOČBA

Čl. 32

Ta statut je sprejel občni zbor *Društva* dne 24. 04. 2003 in velja takoj, uporabljati pa se sme, ko pristojni organ ugotovi, da je v skladu z Zakonom o društvih.

Tajnica Društva:
Marija KUHAR

Predsednik Društva:
mag. Viktor ŽAKELJ